

6 ŞUBAT DEPREM AFETİNİN AİLE ve SOSYAL İLİŞKİLERE ETKİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR ANALİZ

A QUALITATIVE ANALYSIS ON THE EFFECT OF THE FEBRUARY 6 EARTHQUAKE DISASTER ON
FAMILY AND SOCIAL RELATIONS

Zeynep TEKİN BABUÇ¹

Alev GÖKÇE²

¹ Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, zeyneptekinbabuc@gmail.com

² Psikolojik Danışman, Osmaniye Salih Bahçeli İlkokulu, alevgokce80@gmail.com

Geliş Tarihi / Date Applied
12.08.2024

Kabul Tarihi / Date Accepted
27.09.2024

ÖZET

Afetler ona maruz kalanlarla birlikte, onların temasta olduğu tüm sosyo-ekolojik sistemleri de etkilemektedir. Aile sistemi güven ve sosyal destek sağlama işlevleriyle afetlere hazırlıklı ve dirençli olmada önemli rol oynayan bir sosyal sermaye kaynağıdır. Afetler aile sistemini çok boyutlu olarak etkilemekte ve aile üyelerinin rol ve kimliklerini dönüştürerek çeşitli ilişkisel stratejiler geliştirmelerine etki etmektedir. Bu çalışmada bir sosyo-ekolojik sistem olarak aile, ilişkisel sosyolojik bir bakış açısı ile ele alınmakta ve afetin aile içi ilişkiler ve aile sisteminde yarattığı değişimler incelenmektedir. Çalışma kapsamında 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen illerden biri olan Osmaniye ilinde ikamet eden 8 çift ile nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulguları, özellikle aile sistemi ve yakın ilişki ağlarının afet sonrası dirençliliğe etki eden önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak ortaya çıktığını; bununla birlikte aile sisteminde çocuk ve eş gibi farklı konumlarda bulunan aktörlerin yeni rol, sorumluluk ve pozisyonlar alarak afet sonrası süreci kontrol etmeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Deprem, Aile, İlişkisel Sosyoloji, Sosyal Sermaye.

ABSTRACT

Disasters affect not only those exposed to them, but also all socio-ecological systems they come into contact with. The family system is a source of social capital that plays an important role in disaster preparedness and resilience with its functions of providing trust and social support. Disasters affect the family system in multiple dimensions and transform the roles and identities of family members, affecting them to develop various relational strategies. In this study, the family as a socio-ecological system is addressed from a relational sociological perspective and the changes created by the disaster in family relations and the family system are examined. Within the scope of the study, qualitative interviews were conducted with 8 couples residing in Osmaniye province, one of the provinces affected by the Kahramanmaraş earthquakes that occurred on February 6, 2023. The findings of the study reveal that the family system and close relationship networks in particular emerge as important sources of social capital affecting post-disaster resilience; and the actors in different positions in the family system, such as children and spouses, try to control the post-disaster process by taking on new roles, responsibilities and positions.

Keywords: Disaster, Earthquake, Family, Relational Sociology, Social Capital.

1. GİRİŞ

Afetler, birey, grup ve topluluk düzeyinde çeşitli fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, gündelik yaşantıyı durduran veya kesintiye uğratan, doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olayların yarattığı sonuçları ifade etmektedir (AFAD, 2023). Afetler, yol açtıkları maddi ve manevi yıkım ve getirdikleri tüm belirsizliklerle birlikte birey, grup ve topluluklar üzerinde travmatik etkilere neden olabilir. Bununla birlikte çeşitli psikolojik, sosyal, ekonomik ve politik etmenler afetten daha az zarar görme ve afetin etkileri ile baş etme kapasitesini arttırarak birey, grup ve toplulukların afete karşı farklı düzeyde dirençlilik göstermelerine etki edebilir.

Afet sosyolojisi literatüründe dirençlilik kavramı hem sosyal, hem de ekolojik boyutlu bir kavram olarak ele alınmaktadır. Sosyo-ekolojik dirençlilik bir ekosistemin sosyal, politik ve çevresel değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkan dış stres ve rahatsızlıklarla baş etme becerisine işaret etmektedir ve aile, grup ve topluluk gibi farklı düzeylerde ele alınabilir (Adger, 2000). Bir grup veya topluluk için sosyal dirençliliğe etki eden en önemli etmenlerden biri sahip olunan sosyal ilişki ağları, yani sosyal sermayeleridir (Adger, 2000). Sosyal sermaye, bireylerin sahip oldukları kalıcı ilişki ağları yoluyla erişebildikleri, birey, grup ve topluluk düzeyinde karşılıklı yarar sağlayan ve kolektif eylemi kolaylaştıran kaynakları ifade etmektedir (Bourdieu 1984, 1985; akt. Chamlee-Wright ve Storr, 2011:268). Afetler gibi çevresel tehditlere karşı hazırlıklı ve dirençli olmada önemli rol oynayan sosyal sermaye karşılıklılık, güven ve topluluk yararına yardım etme istekliliğinin deneyimlendiği sosyal ağlar olarak da tanımlanabilir (Meyer 2013; Aldrich ve Meyer 2015). Bireylerin bir afet durumunda destek için yararlanabilecekleri sosyal ağ ve destek kaynaklarının olması afete hazırlıklı olma olasılıklarını olumlu etkilemektedir (Meyer 2013).

Eko-sistemik bir bakış açısı ile ele alındığında afete hazırlıklı olma, afete maruz kalma ve afet sonrası yaşamı yeniden inşa etme süreçlerinde dirençliliğe etki eden en temel sosyal sermaye birimlerinden biri ailedir (Ashida vd., 2017). Hem toplumsal kaynaklara erişim, hem de afetin olumsuz etkileri ile başa çıkmada sahip olunan aile ve topluluk desteği önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmalar kasırga gibi doğal afetler sonrasında yaşamın yeniden inşası sürecinde aile, yakın akraba ve komşulardan alınan informal desteğin en yaygın ve öncelikli sosyal sermaye kaynağı olarak ortaya çıktığını ortaya koymaktadır (Chamlee-Wright ve Storr, 2011). Aile ve sosyal desteği ulaşılabilir bir mesafede olan kişilerin kendilerini olası bir afet karşısında daha hazırlıklı olarak tanımladığı görülmektedir (Cope vd., 2018). Afet sonrası süreçlerde genellikle öncelikli olarak aile, akrabalar ve arkadaşlar gibi sosyal destek ağlarından yardım alınmaktadır (Bonanno vd., 2010; Fernandes vd., 2013; Bozgedik vd., 2024; Akyıldız ve Sığın, 2024). Bu durumun bazen aile ve sosyal çevre ile kurulan bağları yakınlaştırıcı bir işlevi olabildiği gibi, afetin yol açtığı kriz ve stres durumu kişilerarası ilişkiler ve aidiyet hissini aşındırıcı etki de yapabilmektedir (Bonanno vd., 2010; Sevim, 2024).

Afetlere dirençlilik sahip olunan sosyal ilişki ağları ölçüsünde artmakla birlikte, afetler aynı zamanda aile sistemini çok boyutlu olarak etkilemekte ve değiştirmektedir. Büyük can ve mal kayıpları ile sonuçlanan doğal afetler, mevcut yaşam dinamiklerini derinlemesine etkilemekte; fiziksel, psikososyal ve ekonomik boyutları ile baş edilmesi gereken çeşitli zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Afete bağlı olarak aile üyelerinin kaybı, yaşanan konutun tahribatı gibi yıkıcı etkileri deneyimleyen bireyler aile ve sosyal yaşantılarında daha fazla belirsizlik ve travmatik etki hissedebilmektedir (Harville vd., 2011). Aile sistemi içerisinde afete bağlı olarak yaşanan psikolojik, sosyal ve ekonomik değişimler ilişkisel çatışma ve zorlukların ortaya çıkmasına da etki etmektedir (Weitzman ve Behrman, 2016; Sevim, 2024).

Afet sonrası süreçlerde ailede uyum ve işlev bozukluğu sık görülen durumlardır (Cao vd., 2013). Doğal afetler aile üyelerinin ölümüne, aile mallarının zarar görmesine ve aile güvenliğinin kaybolmasına neden olabilmektedir (Pollock, 1986). Bununla birlikte bir afete maruz kalma, afet sonrası aile içi çatışmalar, artan kaynak tüketimi, uyum ve işlev bozuklukları gibi aile ve sosyal ilişkilere etki eden ikincil afet riskleri oluşturabilir (Wickrama ve Wickrama, 2008; Cao vd., 2013). Afetler alkol ve uyuşturucu kullanımı, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi bir dizi psikolojik ve davranışsal soruna da neden olabilir (Vigil vd., 2008; Rowe vd., 2010). Uyumlu aile işlevleri gibi krizle başa çıkmaya yönelik yeterli kaynaklara sahip olmayan ailelerin afetlerin uzun vadeli olumsuz psikolojik ve ilişkisel etkilerini yaşaması muhtemeldir (Cao vd., 2013). Yine de, afetlerden zarar görmüş aileler, aile hayatını yeniden inşa etmek, afete ilgili belirsizliği azaltmak ve aile işlevselliğini iyileştirmeye yönelik bir çaba ve eğilim gösterirler (Coffman, 1996).

Dünya üzerinde sel ve kasırgalardan sonra en sık görülen üçüncü afet türü olmakla birlikte, en fazla kayba yol açan afetler depremlerdir (Wallemaq vd., 2018; akt. Doğulu vd, 2021:406). Coğrafi konumu nedeniyle aktif bir deprem kuşağının içinde yer almakta olan Türkiye, tarihsel süreçte depreme dayalı büyük yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır (İrdem ve Mert, 2023). 1939 ve 1992 yıllarında Erzincan'da, 1999 yılında Gölcük'te, 2011 yılında Van'da, 2020 yılında Elazığ'da ve yine 2020 yılında İzmir'de yaşanmış olan depremler Türkiye'nin tarihinde büyük kayıplara yol açan önemli afetlerdendir. 6 Şubat 2023 tarihinde ise merkez üssü Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi olan deprem ve bu depremden yaklaşık 9 saat sonra Elbistan merkezli olarak yaşanan ikinci bir deprem sonucunda Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa ve Elazığ'ı içine alan 11 ilde çok yüksek sayıda can kaybı ve ağır hasar meydana gelmiştir (İrdem ve Mert, 2023).

Bir afetin ortaya çıkışı ile birlikte yol açtığı hasar, bu hasardan kurtulma süreci ve bu sürece ilişkin öğrenme deneyiminin analizi gelecekte bir afete maruz kalma ve afetten zarar görme riskini azaltma açısından bir öğrenme ve gelişme fırsatı olarak değerlendirilebilir. Ülkemizde deprem afeti riskinin süreğenliği değerlendirildiğinde, afetlerin psikososyal etkilerini ve afet sonrası iyileşme süreçlerini ele alan sosyal boyutlu çalışmalar afete ilişkin deneyimlerin afet risk yönetim sürecine entegre edilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Türkiye özelinde gerçekleştirilen depreme ilişkin sosyal bilim alanındaki çalışmaları inceleyen yakın tarihli bir meta analiz çalışmasında bu çalışmaların çoğunlukla deprem afeti sonrası süreçleri incelediği ve % 43'ünün Marmara ve %30'unun Doğu'daki depremlere ilişkin çalışmalar olduğu belirtilmiştir (Açıkalm, 2018). 17 Ağustos 1999 Marmara depremi özelinde yapılan bir çalışmada, kurumlar ve sivil toplum dahil olmak üzere toplumsal olarak deprem afetine yeterince hazırlıklı olunmadığı ortaya konulmuştur (Kasapoğlu ve Ecevit, 2003). 1999 depremleri sonrası afete yönelik farkındalık, hazırlık ve dirençliliğin kurumlar, sivil toplum ve ilgili tüm paydaşların bütünsel sorumluluğu ve çabasını gerektiren bir süreç olduğu bakış açısını içeren afet risk yönetimi anlayışının benimsenmesi ile bir dizi hukuki ve mali düzenlemeler gerçekleştirilse de (Doğulu, 2021), halen ülkemizde topluluk düzeyinde afete karşı önlem alma ve hazırlıklı olma bilincinin düşük olduğu ifade edilmektedir (Karancı, 2013). 2020 yılında meydana gelen Elazığ depremini deneyimleyenlerle yapılan bir araştırmada da katılımcıların depreme ilişkin korkularının yüksek olmasına karşın depreme yönelik hazırlıklı olma düzeylerinin düşük olduğu ortaya konulmuştur (Çınğı ve Yazgan, 2022).

6 Şubat Kahramanmaraş depremlerine ilişkin sosyal boyutlu çalışmalar arasında Duruel'in (2023a ve 2023b) Hatay ili özelinde yaşlı bireylerin ve göçmenlerin afet deneyimini nitel analiz

yöntemi ile ele aldığı çalışmaları, Arslan'ın (2023) deprem sonrasında eğitim alanında yaşanan sorunlara ilişkin çalışması ve deprem afetinin kadınlar üzerindeki psiko-sosyal etkilerini konu alan saha çalışmaları (Aydın ve Aytaç, 2023; Akbal ve Taşbaş, 2024; Altıparmak ve Birel, 2024) örnek olarak verilebilir. 6 Şubat depremlerinin ortaya çıkardığı afet sürecinin aile sistemi üzerine olan etkisini konu alan çalışmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte, aile içi ilişkilerin afet sonrası süreçteki değişimini ve iyileşmeye olan etkisini ortaya koymaları bakımından önemli bulgular içermektedir. Bozgedik vd. (2024) deprem afeti nedeniyle Konya iline gelmek durumunda kalmış aileleri ele alan çalışmalarında, aile ve akrabalık ilişkilerinin deprem sonrası normal yaşama uyum sağlama sürecinde olumlu etkisinin olduğunu bulgulamışlardır. Akyıldız ve Sığın (2024) ise gerçekleştirdikleri saha çalışması sonucunda, deprem deneyimi sonrasında aile sisteminde dayanışma ve yardımlaşma duygusunun öne çıktığını ve afetin birkaç kuşağı bir araya getirerek geleneksel aile yaşantısına doğru bir dönüşüm süreci ortaya çıkardığını ifade etmişlerdir. Afet sürecinde aile içi dayanışmanın onarıcı etkisine vurgu yapan bu çalışmalardan farklı olarak, deprem nedeniyle zorunlu olarak göç etmiş aileler üzerine yapılan nitel bir çalışmada katılımcılar aile ve akrabalık ağlarından yeterli desteği görmediklerini ve zorunlu göç deneyiminin ortaya çıkardığı sorunların etkisiyle aile ilişkilerinde sık sık gerilimlerin yaşandığını belirtmişlerdir (Sevim, 2024).

Aile, afete hazırlık ve afet sonrası yaşamın yeniden inşası sürecinde önemli bir kaynak olarak değerlendirilmekle birlikte, afetlerin aile ilişkilerine ve aile sistemine etkisini konu alan çalışmalar afetlerin diğer boyutlarına ilişkin çalışmalara kıyasla görece sınırlı sayıdadır ve afet çalışmalarında ailenin bir birim olarak yeterince konu edilmediği değerlendirilmektedir (Witting, Bagley, Nelson ve Lindsay, 2021; Bogdan vd., 2023). Afet çalışmalarında aileye ilişkin değerlendirmelerin çoğunlukla birey bazlı yürütülmesi, bir birim olarak ailenin ele alınmasının metodolojik güçlüğü ile de ilişkilidir (Witting vd., 2021). İlişkisel bir bakış açısı ile aile sistemindeki değişimleri incelemek bu metodolojik zorluğu kolaylaştıran bir yaklaşımdır. İlişkisel sosyolojik bakış açısı, sosyal yapıyı doğası itibarıyla ilişkisel olarak tanımlamakta ve bir araştırma birimi olarak sosyal ortam içerisindeki etkileşim dinamiklerine odaklanmaktadır (Mische, 2011:81). İlişkisel bir yaklaşımla aile sisteminde yer alan birden fazla üyeden bilgi almak deneyime dair farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyma ve tek düzeyli bir analiz yerine deneyime çok boyutlu ve kapsamlı bir bakışla bakma şansı vermektedir (Wittenborn, Dolbin-MacNab ve Keiley, 2013).

Bu çalışmada bir sosyo-ekolojik sistem olarak aile sistemi, 6 Şubat depremlerinin yol açtığı afeti deneyimleyen aileler özelinde, ilişkisel sosyolojik bir bakış açısı ile ele alınmaktadır. Bu bakış açısı doğrultusunda, hem afetin aile içi ilişkiler ve aile sisteminde yarattığı değişimler; hem de aile ilişkileri, yakın ilişkiler ve afet sürecinde yeni inşa edilen sosyal ağların bir sosyal sermaye kaynağı olarak yaşamın yeniden inşa edilmesi sürecindeki etkisi araştırılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen aileler ile nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ana amacı doğrultusunda deprem sonrası süreçte değişen gündelik yaşam pratikleri, aile içi ilişkilerde yaşanan değişimler, afetin aile üyeleri üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri ilişkisel sosyolojik bir bakış açısı ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Kuramsal Çerçeve

İlişkisel sosyolojik yaklaşım yapı faili birbirinden ayrı gören bir teorik bakış yerine fail ve yapıyı birbirinden ayrılmaz ve tamamlayıcı unsurlar olarak ele almaktadır (Köngeter ve Smith, 2014).

Bir başka ifade ile faillik sosyal aktörün sahip olduğu kaynaklardan, sosyal ağlardan ve bu sosyal ağları yürütmek için kurduğu ittifak ve stratejilerden ortaya çıkan herhangi bir sosyal durumun yapısal bir bileşenidir (Köngeter ve Smith, 2014). Beklenmedik durumlar ve sosyal kaos dünyasında sosyal aktörler olarak güvensizlik ve uyumsuzluk durumundan çıkmak için manevralar yaparak belirsizlikler üzerinde kontrol sağlamaya çalışırlar (White, 2008). Sosyal aktörler, bazı sosyal bağları çözerek, yeni bağlar inşa ederek ve/veya başka bağlara eklenilerek bir ağ-alanından diğerine geçerek mevcut belirsizlik ve kaos durumundan çıkmaya çalışırlar (White, 2008).

İlişkisel bakış açısına göre bu ilişki ve etkileşim ağları içerisinde sosyal aktörler ve eylemleri birbirinden bağımsız ve izole değildir; diğer birçok bağdan oluşan büyük bir sisteme gömülü durumdadır (Azarian, 2005). Bu nedenle bir ilişkide olan bir değişim, sosyal ağ içerisindeki diğer ilişkileri de etkileyebilmektedir (Azarian, 2005). White'in (2008) kontrol kavramı aktörün sosyal çevresindeki öngörülemeyen değişikliklere cevap verme, belirsizlikleri ve beklenmedik durumları azaltma çabalarına işaret eder. Kontrol her ilişkinin ayrılmaz bir parçasıdır ve kontrol arayışının temelinde sosyal ilişkilerin istikrarsız ve beklenmedik karakteri yatar (Azarian, 2005). Bu bakımdan sosyal aktörler beklenmedik durumlara ve değişimlere planlarını ve kaynaklarını belirli ölçüde farklılaştırarak adapte olmaya çalışırlar.

İlişkisel bakış açısı sosyo-ekolojik bir sistem içerisinde yer alan birey ve/veya gruplar arasındaki ilişkileri araştırmanın öznesi olarak ele alır ve ilişkiler ağı etrafında kurulu sistemi anlamaya ve keşfetmeye odaklanır (Lejano, 2019). Bu bakımdan bireyin öznel deneyimi de içinde bulunduğu ilişkiler ağından etkilenen ve diğerlerinin deneyimini etkileyen konumdadır. İlişkisel yaklaşım bilgi ve deneyimin ilişkisel bağlam içerisinde ortaya çıktığı ve ilişkiler ağı sistemi içerisindeki tüm aktörlerin kolektif etkileşim ve eyleminin bir sonucu olduğu görüşündedir (Pormon ve Lejano, 2023). Sosyal ilişki ağları ve onların üretimi olan kolektif bilgi ve deneyim sosyo-ekolojik sistemin sürekliliğini ve dirençliliğini arttıran bir unsur olarak da ortaya çıkmaktadır (Lejano, Tavares-Reager ve Berkes, 2013).

Bununla birlikte sosyo-ekolojik sistemi birbirine bağlayan ilişkiler ağı yalnızca insan olanı değil, insan olmayanı da ve canlı olanın yanında canlı olmayanı da içine katmaktadır (Lejano, 2019). Bir sosyo-ekolojik sistemin ilişkisel dinamiği, içinde bulunduğu fiziksel ve çevresel koşullarla da etkileşim ve bağımlılık halindedir. Yaşanılan yer ve mekan, alışık olunan çevresel uyaranlar, ekosistemi oluşturan canlı ve cansız öğelerle kurulan bağlar sosyal etkileşim örüntüsünün önemli parçalarıdır. Bu bakımdan afetlerde olduğu gibi zorunlu yer ve mekan değişikliği içeren durumlarda sosyo-ekolojik sistemin mevcut etkileşim dinamiği de değişim içine girer ve bu değişime adaptasyon için sistem yeni stratejiler ve manevralar gerçekleştirme faaliyetine geçer.

Afetler, sosyal aktörler için mevcut sosyal, ekonomik ve fiziksel düzenlerinin bozulduğu bir kaos ortamı yaratmaktadır. Afeti deneyimleyenler, çoğu zaman geçmiş etkileşimlerini, kimliklerini ve alışkanlıklarını koruma ve aynı zamanda mevcut yeni duruma uyum sağlamaya yönelik manevralar ve stratejilerle bu kaos ve belirsizlik sürecini yönetmeye çalışırlar. Afet sonrası yaşamı yeniden organize etme süreci de aidiyet hissedilen kimlik ve sosyal etkileşimlerin dönüştüğü bir süreçtir. Bu değişim ve dönüşüm süreci bireysel eylem ve kararlardan ziyade, bağlı olunan sosyal ilişki ağının içerisinde, diğerlerinden hem etkilenecek, hem de diğerlerini etkileyerek gerçekleşir. Bununla birlikte, afetlerin ortaya çıkışı ve olası sonuçları kırılganlık ve dirençliliğe etki eden fiziksel, psiko-sosyal, ekonomik ve politik birçok etmenin kesişiminde şekillenmekte ve birey, grup ya da toplulukların afet deneyimini farklılaştırmaktadır (Odabaş, 2019a ve 2019b). Bu bakımdan afetin etkilerini belirleyen çok boyutlu ve karmaşık etmenleri

ayrıştırmak ve spesifik etkilerini ortaya koymak metodolojik olarak kolay değildir (Bonanno vd., 2010).

Afet araştırmalarına yönelik bu zorluk, bu araştırma için de geçerli bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Afet sonrası aile sistemi ve ilişkilerinde yaşanan değişimler de kırılabilirlik ve dirençliliğe etki eden birçok etmenin kesişiminde meydana gelmekte ve her aile sisteminin deneyimini diğerinden farklılaştırmaktadır. İlişkisel sosyolojik yaklaşım, afet riski ve sonucuna etki eden etmenleri hiyerarşik ve ayrı bir biçimde analiz etmek yerine, bu etmenlerin birbirleri ile olan ilişkilerine ve sosyal etkileşimlerde ortaya çıkardığı değişimlere odaklanır. Bu çalışmada da her ne kadar afet sonrası süreçte aile sisteminde yaşanan psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve ilişkisel değişimler farklı alt temalar altında incelense de, her bir etmenin diğeri ile etkileşim içerisinde olduğu ön kabulü ile çalışma bulguları yorumlanmaya çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma yöntem itibariyle nitel bir araştırmadır. Araştırdığı probleme dair sorgulayıcı, yorumlayıcı ve anlamaya yönelik bir uğraşı içinde olan nitel araştırma yöntemi, doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999). Çalışmanın veri toplama süreci çalışmanın amaç ve hedefleri ile uyumlu olarak yarı-yapılandırılmış nitel görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya ilişkin olarak Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 13.09.2023 tarih ve 2023/9/6 sayılı Etik Kurul Kararı alınmıştır.

Çalışmaya, 6 Şubat 2023 tarihli deprem afetini Osmaniye ilinde deneyimlemiş olan 8 çift (8 kadın ve 8 erkek olmak üzere 16 evli yetişkin birey) dahil edilmiştir. Osmaniye ili 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesinde ve bu depremden yaklaşık 9 saat sonra Elbistan merkezli olarak yaşanan depremlerden yoğun olarak etkilenen 11 ilden biridir. Osmaniye il ve ilçelerinde yaklaşık 90.000 konutun depremden zarar gördüğü (Türkiye Cumhuriyeti Başkanlığı, 2023) ve Osmaniye genelinde 695 can kaybı ve 2.220 yaralı olduğu (Habertürk, 2023) ifade edilmektedir.

Çalışmaya dahil edilen örneklem grubuna kar topu örnekleme yöntemi ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Saha araştırması ilgili örneklem grubunun aydınlatılmış gönüllü onamları alınarak, yarı-yapılandırılmış görüşme sürecinin sağlıklı yürütülebileceği bir görüşme ortamı sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın katılımcılarına ilişkin sosyo-demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır. Çift olan katılımcılar K1, E1; K2, E2.. şeklinde kodlanarak ve gruplanarak tabloda sunulmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı
K1	Kadın	37	Lisans	Eczacı	Evli	2
E1	Erkek	39	Lisans	Mühendis	Evli	2
K2	Kadın	40	Lisans	Öğretmen	Evli	2
E2	Erkek	42	Lisans	Öğretmen	Evli	2
K3	Kadın	50	Ön Lisans	Ev hanımı	Evli	2
E3	Erkek	55	Lisans	Memur	Evli	2
K4	Kadın	32	Lisans	Öğretmen	Evli	1
E4	Erkek	33	Lisans	Öğretmen	Evli	1
K5	Kadın	33	Lisans	Öğretmen	Evli	2
E5	Erkek	35	Lisans	Mühendis	Evli	2
K6	Kadın	37	Lise	Ev hanımı	Evli	2

E6	Erkek	39	Ön Lisans	Montaj Ustası	Evli	2
K7	Kadın	38	Yüksek Lisans	Öğretmen	Evli	2
E7	Erkek	44	Yüksek Lisans	Öğretmen	Evli	2
K8	Kadın	43	Lise	Ev hanımı	Evli	2
E8	Erkek	48	Ön Lisans	İnşaat Teknikeri	Evli	2

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler yazılı olarak kayıt altına alınmış ve deşifre edilen görüşme verileri manuel kodlama teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Tematik analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular deprem sonrası değişen gündelik yaşam pratikleri, deprem afetinin aile ilişkilerine etkisi, afet sonrası yaşanan psikolojik değişimler ve sosyal alanda yaşanan değişimler olmak üzere dört temel başlık altında bulgular ve tartışma bölümünde tartışılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Deprem Sonrası Değişen Gündelik Yaşam Pratikleri

Ailelerin stres verici durumlarla başa çıkmasına ve dirençliliğine etki eden etmenlerden biri sahip oldukları maddi ve maddi olmayan kaynakları ve bu kaynakları kullanmaya ilişkin karar ve eylemleridir (Savitt ve Ge, 2019). Maddi olmayan ilişkisel kaynaklar içerisinde aile ve sosyal ağlardan alınan destek önemli bir kaynak konumundadır (Hobfoll ve Spielberger, 1992). Bu çalışmanın katılımcıları için de afet sonrası ilk tepkilerden biri yakınları ile bir araya gelmek, onlardan destek almak veya yakın aile üyeleri, arkadaş ve tanıdıklara destek sunmaya çalışmak olmuştur:

K1: Deprem döneminde eşimin ailesinin yanına taşındık. Deprem sonrası yaklaşık 60 gün köyde eşimin ailesin yanında kaldık. Eşimin diğer kardeşleri, onların eşleri ve çocukları da vardı.

K6: Deprem sonrası hemen akrabalara ulaştık. Eşimin kardeşleri, eşleri çocukları, benim kardeşim çocukları, eşimin kardeşlerinin komşuları, tanımadığım bir sürü insan bizim müstakil tek katlı evin bahçesinde toplandık. Dışarıda ateş yakıldı. İlk beş gün aynı insanlar, aynı kalabalık devam etti böyle. Bazı zamanlar sayıda artış oldu. Sonraki günlerde insanlar dağılmaya başladı. Kayınımın evi ağır hasarlıydı. O ve ailesi bizde kaldı. Benim kardeşim de ailesi ile bizde kaldı.

K7: Arabada gündüz olmasını bekledik. Gündüz olunca apartmanın halini görünce, yıkım ve ölüm haberlerini alınca daha da kötü oldum. Köye gittik sonra. Deprem sonrası anne babamın evinde kaldık köyde.

Afet sonrası süreçte destek alınan öncelikli kaynak olarak aile ve yakın ilişki ağları öne çıkmaktadır. Katılımcıların afet sonrası süreçte aile ve yakın akrabaları ile dayanışma pratikleri 6 Şubat depremleri sonrasında aile ilişkilerinde yaşanan değişimlere odaklanan farklı çalışmalarda da ortaya konulmuştur (Bozgedik vd., 2024; Akyıldız ve Sığın, 2024). Afet sonrası süreçte ortaya konulan sosyal destek ve dayanışma uzun vadede akrabalık ilişkilerini yakınlaştıran bir unsur olabilse de (Drabek vd., 1975), buna bağlı olarak ortaya çıkan toplu yaşam pratiği, aile ilişkilerine farklı şekillerde etki etmektedir. Kolektif dayanışma ve fedakarlık temelinde de olsa geçici veya kalıcı olarak tanıdıklarla bir arada yaşama ya da yardım için yabancıların evin içinde olması gibi mekânsal değişimler özel alan ve kamusal alan arasındaki sınırları zedeleyebilmektedir (Cheshire, Walters ve Ten Have, 2018). Alınan fiziksel ve sosyal desteğe duyulan minnet duygusu ile birlikte mekânsal aidiyet ve sınır ihtiyacının ortaya çıkardığı kaygı ve belirsizlik bu süreçte ambivalans duyguların yaşanmasına yol açabilmektedir (Cheshire, Walters ve Ten Have, 2018).

Deprem afetini deneyimleyen 27 katılımcı ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmada afet sonrası aile üyelerinin kaybı, evlerindeki hasar, gelir kaybı, işsizlik gibi sorunlarla da ilişkili olarak aile sisteminin afetten etkilendiği, ailedeki rollerin değiştiği ve çatışmaların arttığı ortaya konulmuştur (Kamaledini, Azkia ve Saroukhani, 2018). Çalışmada ayrıca afet sonrası yaşamın yeniden inşası sürecinde kadınların aile içinde özellikle bakıma ve ev düzeninin sağlanmasına yönelik geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı rollerinin belirginleştiği, eşler arasında cinsel yakınlığın azaldığı, zorunlu olarak toplu yaşam pratiklerine geçildiği için mahremiyet alanının azaldığı ve eşler arasında duygusal ve fiziksel yakınlığın arzu edilen düzeyde deneyimlenemediği bulgulanmıştır. Benzer şekilde, bu çalışmanın katılımcıları için de çekirdek aile üyeleri ile yaşama pratiğinden, yakın akraba ve tanıdıklarla toplu bir yaşam pratiğine geçişle birlikte, evdeki kişi sayısının artışı, katılımcılarda artan fiziksel zorlukların yanı sıra mahremiyet ihtiyacının karşılanmasını da güçleştirmiştir. Bu durum yalnızca bireysel bir zorluk yaşatmamış, aile ilişkilerine de etki etmiştir:

K1: Deprem döneminde eşimin ailesinin yanına taşındık. Deprem sonrası yaklaşık 60 gün köyde eşimin ailesin yanında kaldık. Eşimin diğer kardeşleri, onların eşleri ve çocukları da vardı. Küçük bir odaya iki çocuğumuz ile birlikte yerleştik. Uyku şekli, zamanı, kalitesi, sabah uyanma saatleri, banyo, hatta kirli, pis kavramları bile değişti. Kişisel bakımda, banyoda, hatta tuvalet ihtiyacında bile zorlandığımız zamanlar oldu. Sadece özel günlerde bir arada olduğumuz insanların birçoğu ile aynı mekanda yaklaşık 60 gün bir arada kalmak beni de, eşimi de ve hatta diğerlerini de zorladı diye düşünüyorum. Eşimle ve çocuklarımla ilişkim bundan olumsuz etkilendi.

E1: Deprem sonrası köye gittik ve bütün kardeşler eşleri ve çocuklarıyla geldi. Çekirdek aile ilişkileri ve temel yaklaşımlar, alışkanlıklar ortadan kalktı. Eşim titiz biridir. Uyku saati, temiz kıyafet, çocukların beslenmesi. Ha sorun oldu, ha olacak dediğim zamanlar oldu ama eşim tepki vermedi. Deprem sonrası köyde küçük odaya 2 çocukla yerleşmiş olmak bizi zorladı. Alışkanlıkların kaybolması çocukları da etkiledi, ama bizi de etkiledi.

Deprem afetinden etkilenen diğer aileler de benzer şekilde mahremiyet ihtiyacının doğurduğu ilişkisel problemlere işaret etmişlerdir:

K6: Kayınımın evi ağır hasarlıydı. O ve ailesi bizde kaldı. Benim kardeşim de ailesi ile bizde kaldı. Yaklaşık 40 gün böyle devam etti. Ne aile düzeni kaldı, ne yorgunluğum bitti. Arada bir gelip kalan akrabalar da oldu. Yani biz aile içi ilişkileri unuttuk. Eşimle sadece misafirleri nasıl ağırlarız diye konuştuk. Çocukları arada unuttuk desem yeridir. Arada eşimle tartıştık. Temizlik, yemek yapmak konusunda hep yalnız kaldım. Ne düzen kaldı ne yaşam. Birinci derece akrabam ama uyku, sabah kalkış, yemek, temizlik, banyo hepsi sorun oldu. Bizde kalanlara da kıyamadım. Evleri ağır hasarlı, sonra ne olacağı belli değil. Bazen yorulunca ben de depremzedeyim, beni kimse ağırlamıyor dediğim oldu. Sonra yine kaldığım yerden devam ettim.

E6: Kardeşimin evi ve kayınımın evi ağır hasarlıydı. Çok korkmuşlardı, bizde kaldılar. Aile düzenimiz kalmadı. Uyku, banyo, temizlik, yemek her şey değişti. Eşim ve çocuklarım bazen bana kızdılar ama insanların bundan sonra hayatlarının nasıl olacağı belli değil, bizim şükür evimiz var, bir şekilde kendi hayatımıza döneriz diye hep uyardım. Eşim çok yoruldu. Sevabı öbür dünyada da, bu dünyada da çok olur inşallah. Eşimin bazen bana kızdığı oluyordu, çocuklar da huzursuz oluyordu ama kısa sürüyordu.

Afet sonrası süreçte yaşamı yeniden inşa etmede aidiyet hissedilen sosyal bağların etkisi güçlü olmakla birlikte, yitirilen mekânsal kimlik ve aidiyetin sistem üzerindeki dirençliliği düşürücü etkisi de dikkate alınması gereken, önemli bir unsurdur (Cretney ve Bond, 2017). Büyük fiziksel

hasarlarla sonuçlanan afet durumlarında kişilerin fiziksel konum ve yaşam alanlarını değiştirmeleri ve bazen de yenilerini inşa etmeleri gerekebilmektedir (Cretney ve Bond, 2017). Afet mağdurları, afet sonrası süreçte otoritelerinin sunduğu barınma imkanları yerine yakın akraba üyelerinin yanına sığınma eğilimi göstermektedir (Drabek vd.,1975). Bu durum aile üyelerinin alışık olduğu çekirdek yaşam pratiklerinden uzaklaşmalarına ve toplu yaşam pratiğinin yol açtığı zorluklarla karşı karşıya kalmalarına etki edebilmektedir. 6 Şubat depremlerinin aile ilişkilerine etkisini konu alan bir çalışmada, çekirdek aile sisteminden birkaç kuşağın bir arada yaşadığı geleneksel aile sistemine doğru bir değişimin ortaya çıktığına işaret edilmiştir (Bozgedik vd., 2024). Çalışma ile deprem deneyimi sonrasında ailelerin dayanışma duygusu ile bir araya gelmesinin çekirdek aile yapısından geniş aile yapısına doğru bir dönüşüme ve geleneksel aile değerlerinin yükselişine etki ettiği ortaya konulmuştur. Bu çalışmada yer alan aileler de deprem sonrasında büyük oranda daha korunaklı gördükleri aile üyelerinin yanına sığınmış ya da konutları hasar almış olan yakın akraba ve tanıdıklarını evlerine almışlardır. Yalnızca bir aile deprem sonrası süreçte farklı bir ilde bulunan aile üyelerinin davetine rağmen, geçici olarak devletin sunduğu yurtda barınma imkanından yararlanmayı tercih etmiştir. Yakın aile üyeleri ile bir arada yaşamak durumunda kalan katılımcılar için çekirdek aile sistemi içerisindeki düzen ve alışkanlıklarını sürdürmemek hem bireysel, hem ilişkisel zorluklara yol açmıştır.

Afetler aile sistemi içerisinde geçici veya kalıcı iş kayıpları, artan ihtiyaçlar, afete bağlı maddi kayıplar gibi nedenlerle baş edilmesi gereken yeni sorun alanları ve adapte olunması gereken yeni roller ortaya çıkarabilmektedir. Afet süreçlerinde yaşanan iş kaybı ve diğer maddi kayıplar ve artan mali ihtiyaçlar da aile içi ilişkilerde ekonomik bağımlılığın ortaya çıkmasına ve dolayısıyla artan aile içi çatışmalara etki edebilmektedir (Fox vd., 2002). 6 Şubat deprem afetinin aile sistemine etkisini konu alan bir çalışmada afete bağlı zorunlu göç deneyimi olan ailelerin ulaşım, eğitim, barınma, gelir yetersizliği açısından zorluklarla karşılaştıkları ve bu sorunların bazı ailelerin aile içi gerginlikler yaşamalarına etki ettiği değerlendirilmiştir (Sevim, 2024). Bununla birlikte afet süreçlerinde kültürle de beslenen bir dayanışma ve sorumluluk duygusu ile aile üyeleri ve tanıdıklara yönelik ekonomik destek sunumunun artabildiği de görülmektedir (De vd., 2016).

Bu çalışmanın katılımcıları ise afet sonrası süreçte iş kaybı deneyimlemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kamu sektöründe, güvenceli pozisyonlarda çalışıyor olması ailedeki ekonomik düzeninin korunmasında etkili olmuştur. Özel sektörde yer alan çalışanlar ekonomik kaygı ve belirsizlikleri daha yoğun deneyimlemişlerdir. Ancak çoğu katılımcı için aile sisteminde ekonomik anlamda büyük bir değişim yaşanmasa da, katılımcılar artan masraflar ve geleceğe ilişkin belirsizliklerin yarattığı zorluklardan bahsetmişlerdir. Özellikle konutlarına ilişkin hasar yaşayan katılımcılar, bu sorunun belirsizliğini koruması nedeniyle psikolojik ve ilişkisel zorlanmalar yaşamaktadır:

K1: Depremle birlikte ekonomik problem yaşamadık ama ekonomik kaygıyı gelecek ile ilgili yaşadım. Eczane ne kadar kapalı kalacak, eczane nasıl işleyecek, şehirde insan kalmadı işler nasıl olacak, resmi işler nasıl ilerleyecek gibi kaygılarım oldu. Reçete sayısının düşeceğini biliyordum bu süre uzarsa, ekonomik dengeyi nasıl sağlarım kaygısı yaşadım. Eşimin de özel sektörde çalışıyor olması, depremin ilk zamanlarında işindeki belirsizlik bu kaygıyı arttırdı. Eşimin depremden 3 hafta sonra aktif olarak işe başlaması beni biraz rahatlattı.

K2: Ekonomik anlamda bizi ne bekliyor bilmiyorum. Ashında düşünmeyi de bıraktım. Düşününce kötü oluyorum. Eşimin ailesi deprem sonrası ekonomik olarak destek oldu. Bu durum hem iyi hissettirdi, hem de kötü.

E2: Deprem ve sonrasında ekonomik problem yaşamadık. Hatta kendimizi şanslı hissettik, maaşımız vardı. Evin ağır hasarlı olması ve bir daha bu pahalılıkta ev almanın zor olması beni çok zorladı.

K5: Deprem sonrası belirsizlik vardı. Dershanede öğretmenim. Ne zaman başlar, başlar mı, sınavlar ne olacak hep belirsizdi ama bu soruları ilk başlarda hiç sormadım kendime. Eşimin bir ara "dershane açık değil, sana maaş verecekler mi?" diye sorduğunu hatırlıyorum.

K6: Deprem döneminde ekonomik problem yaşamadık ama evde misafir olunca masraflar üç katına çıktı. Allah var, misafirler de alışveriş yaptı getirdi ama göze görünmeyen çok masraf oldu.

K7: Öğretmen olduğum için iş kaybı olmadı ama tek birikim olan ev gitti. Ev ile ilgili geri dönüş yok. Kaybımız çok. Yerine yenisi asla gelmez. Bu kaygım yüzünden eşimle çok defa tartışırken buldum kendimi.

E7: Evin ağır hasarlı olması geleceğe dair umutlarımı azalttı. 24 yıllık birikim gitti. Bu durum eşimi de, beni de çok etkiledi. Yetkililerin belirsizliği de iyice bizim umudumuzu bitirdi.

3.2. Deprem Afetinin Aile İlişkilerine Etkisi

Afet gibi travmatik ve zorlayıcı durumlarda aile uyumu, iletişime açıklık, esneklik ve adaptasyon kapasitesi, aile içerisindeki sınırların netliği gibi ilişkisel kaynaklar ailenin dirençliliğine olumlu yönde etki etmektedir (Savitt ve Ge, 2019). Bu bakımdan afet öncesi aile içi ilişkilerde belirli iletişimsel beceriler ve çatışma çözme stratejilerinin etkili şekilde kullanılıyor olması afet sürecinde ailelerin yaşadığı ilişkisel zorlukları da şekillendirebilmektedir. Bazı aileler için afet süreci aile ilişkilerinde yakınlaşma ve desteği öne çıkarırken, bazı aile sistemleri için ise afet deneyimi uzaklaştırıcı ve sorunları arttırıcı etki yapabilmektedir. Çalışmamıza katılan aileler de benzer şekilde hem yakınlaştırıcı etkilerden, hem de ilişkisel uzaklaşmalardan bahsetmişlerdir:

K4: Deprem sonrası eşimden uzaklaştım. Tamamen eşimin tutumu ile ilgili. Eskiden de cimriydi, hep hesap kitap yapar dururdu. Eskiden de rahatsız olurdum ama bu kadar duygusal olarak uzaklaşmamıştım. Sanırım ben boşanırım.

E4: Deprem sonrası eşime bir şeyler oldu ve sürekli her konunun sorumlusu olarak beni görüyor. Her konuyu tartışma zeminine getiriyor.

K7: Bir ara depremin bütün kaygısını, korkusunu, belirsizliğini, gerginliğini eşimden çıkarırken buldum kendimi. Çift ilişkisi de olumsuz etkilendi. Yeni yeni ekonomik anlamda rahatlamıştık ve planlar yapıyorduk. Halen yeniden düzen kurma kaygısındaız.

E7: Çift ilişkisi olumsuz etkilendi. Eşimin ailesinin yanındaydık. Eşim kaygı, korku bastırınca bana yansıtı kızdı, öfkeleni. Bazen ben cevap veremedim. Kaynana var, Kayınbaba var, kayınbiraderler var. Bazen ben de dayanamayıp patladım. Belirsizlik, evimizi kaybetmek bizi çok üzdü, üzüyor ve biz birbirimize patlıyoruz. Sabır da yorulur diye bir söz var. Bu sözü bu dönemde çok yaşadım diyebilirim.

Bazı aileler için ise afet öncesi aile dinamiklerinde yaşanan sorunlar, afetin yarattığı kayıplarla birlikte yıkıcı öfke ve çatışmaların yaşanmasına etki etmiştir:

E5: Depremle birlikte ablasının ölümü ve sonrasında bütün her şeyin faturasını bana kesti. Her şeyden beni sorumlu tuttu. Kızdı, ağladı, bağırdı beni suçladı. Hiç tepki vermedim. "Haklısın" diyebildim. Bilmiyorum bizi ne bekliyor. Özel hayatımız da yok. Uzun uzun konuşamıyoruz. Sürekli laf sokuyor. Marketten çocuklar cips istiyor "hayır" diyorum zararlı. "Babanız tutumlu" diyerek söyleniyor. Arabayı gölgeye alayım diyorum. "Arabasına kıyamaz. Maraş'a arabaya kıyamadığı için götürmedi" diyor. Susuyorum hep. Biraz daha toparlasın konuşurum belki. Tükenmezsem.

K5: Deprem öncesinde eşimin hep dünyalık işlerle ilgili planı vardı. Ev, yayla evi, arsa vb. Ekonomik sorumlulukları alması işime de geliyordu aslında. Ablamın benim tek dayanağım olduğunu biliyordu. Deprem sonrasında bir haftalık o zamanda bana destek olması, beni anlamaya çalışması gerekiyordu. Ama yapmadı ya da yapamadı. Zaman zaman pişman olduğunu hissediyorum ama dile getirmiyor pişmanlığını. Çift ilişkimiz kötü etkilendi. Yanımda hissedemedim hiç. Zor zamanda yanında olmalı bir eş. Affedemiyorum ve kızgınlığım dinmiyor. Nasıl hafiflerim onu da bilmiyorum.

Bazı aileler ise eş ilişkileri özelinde afet sürecinde olumlu yönde değişim gösterdiklerini belirtmişlerdir. İlişkisel sosyolojik bir bakış açısı ile bakıldığında, kimlikler sabit ve durağan değildir. White (2008) kimliklerin sosyal ilişkilerde güvenli bir durum arayışı içerisinde, diğer kimliklerle etkileşim içinde rekabetin ve beklenmedik durumların olduğu bir ortamda ortaya çıktığını ifade etmektedir (akt. Mützel, 2009:875). Ona göre, sosyal ilişkilerdeki belirsizliğin yüksek olduğu durumlarda alışık olunan statüler, roller, kurallar geçici olarak askıya alınabilir ve kimlikler daha özgür şekilde çeşitli yeni bağlar kurma, yeni roller ve statüleri deneme şansına sahip olurlar (White vd., 2014:148). Afet durumlarında da yeni yaşamsal düzene adapte olma, değişen sistemin yeniden organizasyonunu ve düzenini sağlamak için geliştirilen manevra ve stratejilerin bir parçası olarak mevcut kimliklerde ve ilişki ağlarında değişimler yaşanabilmektedir. Çalışmamıza katılan bazı aileler de aile ilişkilerinde afet sonrası süreçte ortaya çıkan yeni rol ve pozisyonları tecrübe etmişler ve bu değişimlere kendileri de esneklik göstererek, olumlu yanıt vermeye çalışmışlardır:

K3: Deprem olmadan önce eşimle karar alma konusunda hep tartışırdık ve hep konu ekonomiye, tek maaşlı olmamıza gelirdi. Deprem sonrası beni mutlu edebilmek için çok uğraştı. Hala aynı devam ediyor. Daha çok iletişim kuruyor. Daha çok fikrimi soruyor, ne istersen onu yapalım diyor. Bunlar da hoşuma gidiyor. Deprem eşimin bana olan ilgisini arttırdı.

E3: Deprem olmadan önce çift ilişkisinde eşim benim en büyük muhalifimdi. Ne söylersem karşı gelirdi. Çatışma olmazdı ama fikir uyuşması da olmazdı. Deprem ile birlikte baktım çok kötü, toparlaması için elimden geleni yaptım diye düşünüyorum. Bana muhalif olmaması ilk önce garip geldi ama onun için ne yaptysam mutlu oldu gibi düşünüyorum. Çift ilişkimizi dayanışma anlamında olumlu etkiledi.

K6: Evin içinde kardeşim ve kayınım aileleriyle kalmaya başladık. Yorulduğumda eşime sataştım. Hep bana "Lütfen insanlar zor zamanlar geçiriyor, biz de geçiriyoruz ama halimize bin şükür, bak evimizdeyiz. Bu insanların ne olacağı belli değil sabırlı olalım" diye uyardı. Ben de haklısın dedim.

E6: Deprem sonrası ev kalabalık olunca çift ilişkisi misafirleri ağırlama, yardıma, dayanışmaya, Allah rızasını kazanmaya döndü. Güzel bir ekip olduk. Çocuklarım dahil. Eşim arada yorulup, öfkelenirse de iyi mücadele ettik. Ben razıyım, Allah da razı olsun.

K8: Depremde korktum, sonra eşime hemen telefon açtım "Deprem oldu dedim sen yoksun, ne zaman yanımda oldun ki" dedim eşim neye uğradığını şaşırıldı. Sonra geldi zaten. Gelince daha güvende hissettim. Kendine de söyledim yıllardır yurt dışında, tamam her şeyimiz var ama ne

düğün ne cenaze ne böyle deprem olayları hep yalnız kaldım. Her şeyimiz var, artık gelsin diye ısrar edeceğim.

E8: Aslında ailemi rahat ettirmek için yurt dışında çalışıyorum. Ama depremle birlikte burada beraber mücadele etmek mi daha doğru diye düşünmeye başladım. Eşimin yıllardır "her zorlukta yalnızım" dediğini sürekli hatırlıyorum. Çift ilişkisinde eşim daha da kıymetli oldu diyebilirim. Daha çok konuşup sohbet etmeye çalışıyorum.

Bazı aile dinamikleri açısından ise afet sonrası ilişkisel rollerde yaşanan değişimler eş ilişkisine olumsuz yansımış ve uzaklaştırıcı bir etki yapmıştır. Zaman içerisinde bu değişime esneklikle yanıt vermeye yönelik stratejiler, değişen ilişkisel dinamiklere adaptasyonu kolaylaştırmıştır:

K2: Deprem sonrası eşim bitkisel hayata geçmiş gibi düşündüm. Hiçbir tepki yok, çaba yok, içine kapandı. Ben de her şeyin kaygısını eşime yansıttım, çatıştım ama yine sessiz kaldı. Eşim çocuk gibi oldu, ben de anne gibi teselli etmeye çalıştım sürekli. Dinleyen anlamaya çalışan ben oldum. Çift ilişkisi olumsuz oldu. Kaplumbağa gibi kabuğuna çekildi. Özel hayatımız zaten hiç olmadı, bu da garip, erkek talep eder ama eşim etmedi. Bu konuyu da sordum. Yine sessiz kaldı. Dayanışmada, iletişimde, destek olmada, kaygıyı azaltmak için çabada sınıfta kaldı bizim ilişkimiz. Evde şimdi biraz biraz değişim var. Bende de var iyiye doğru.

E2: Deprem öncesinde eşimi ve çocuklarımla istekleri benim için önemliydi. Deprem sonrası bende ekran donunca hiçbir şey duymamam, görmemem eşimin tepkisine yol açtı. Haklı olduğunu düşünüyorum ama elimden bir şey gelmedi. Çift ilişkisi de olumsuz etkilendi. Ben varım ama yok gibiyim. İletişim kuramıyorum, konuşmak istemiyorum, uyuyamıyorum, yemek yiyemiyorum. Eşim de "beni anlamaya bile gayret göstermiyorsun" diye tepki gösteriyordu. Ev bulup geçince biraz daha iyiyiz şimdi.

Afetler, aile sistemi içerisinde eş ilişkisinde olduğu gibi, ebeveyn-çocuk ilişkisini de etkileyebilmektedir. Çocuklar afet sonrası süreçlerde kaygı, depresif belirtiler, psikosomatik yakınmalar ve kabus görme gibi fiziksel ve psikolojik belirtiler yaşayabilmektedir (Kronenberg vd., 2010). Bununla birlikte afet sonrası süreçte, çocukların ruhsal sağlığı ve iyi oluş hali ebeveynlerin afetten etkilenme ve bunun ebeveyn-çocuk ilişkisi ve aile dinamiklerine yansımaları ile de şekillenebilmektedir (Cobham vd., 2016).

Bir sel afeti sonrası 105 ebeveynle yürütülen nitel bir çalışma, bazı ailelerin afet sonrası ebeveyn-çocuk ilişkilerinde olumlu bir gelişim, bazı ailelerin ise uzaklaşma deneyimlediğini ortaya koymaktadır (Bogdan vd., 2023). Bulgular, afet öncesi çatışma çözme ve baş etme becerileri iyi durumda olan ailelerde afet sonrası aile içi ilişkilerde yakınlaşma olduğuna işaret etmektedir (Bogdan vd., 2023). Buna göre, afet öncesi aile sisteminin sahip olduğu ilişkisel beceri ve kaynaklar, afet sonrası ailedeki ilişkisel değişimlerin yönünü de etkileyebilmektedir. Bu çalışmada da deprem afeti sürecinin ebeveyn-çocuk ilişkisine etkileri konusunda aileler farklı deneyimler dile getirmişlerdir. Özellikle afet sonrası ortaya çıkan toplu yaşam pratiği ailede inşa edilmiş özel alana ilişkin sınırları korumaya ilişkin zorlukları da beraberinde getirmiştir. Deprem afeti nedeniyle gerçekleşen geçici ya da kalıcı olarak kök aile üyeleri ve akrabalar ile bir arada yaşama zorunluluğu sistemin mevcut dengesini bozarak, aile içi sınırlar ve rollerin yeniden organize edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır:

K1: Çocuklarımla köy yerinde kuzenleri ile birlikte olmaktan çok mutluydu ama gelişimleri için gösterdiğimiz hassasiyetleri gösteremez olduk. Dede ve babaannelerinin ilgileri onları hem mutlu etti, hem de çekirdek ailemizin hassas olduğu konularda rahat hareket ettiriler. Benim ve eşimin çocuklarla ilgili uyarıları bazen havada kaldı, çocuklarımız tarafından babaannelerine şikayet

edildik. Deprem sonrası köyde doğru çocuk yetiştirmek için yapmaya çalıştığım her şeyin anlamsız olduğunu düşündüm.

K6: Deprem ile biz çocukları hep ihmal ettik. Ev insanla dolu. Misafirler yemek yesin, misafirler banyo yapsın, misafirler uyusun derken bizim çocukları hep ihmal ettik. Ev işlerinden çocukları gözüm görmedi. Hasta olmasınlar diye uğraştım. Hasta oldular. Oğlum bir ara ben de buradayım, karnım açtı diye beni uyardı. Beni de gör dedi yani.

E7: Çocukların da düzeni bozuldu. Bizi dinlememeye başladılar. Bir şey yapmalarını istediğimde dedelerinin yanına gidip “yapmayacağım” diyorlar. Dedeleri de “rahat bırakın çocukları” diye bizi uyardı.

Toplu yaşam düzeninin yol açtığı bazı zorluklara rağmen, çalışmaya katılan aileler afet sürecinde çocuklarının anne-babaları ve kardeşleri ile ilişkilerinde olumlu değişimler gözlemlediklerini de ifade etmişlerdir. İlişkisel sosyolojik bakış açısına göre, belirsizlikler ve çekişmelerin ortasında yeni bir çevreye uyum sağlamak durumu ile baş etmek kimliklerin kontrolü yeniden sağlayabilmek için çeşitli stratejiler uygulamalarını ve aktif bir konum almalarını gerektirir (White, 2008). Eş ilişkisinde olduğu gibi, afet sürecinin belirsiz ve kaotik doğası sosyal aktörlerin eski rol ve pozisyonlarından çıkarken kontrolü ele almak için yeni stratejiler geliştirmelerine, yeni rol ve kimlikler denemelerine etki edebilmektedir:

E6: Çocuklarımla daha güzel bir ekip olduk. Kardeşler arasında da iyi bir dayanışma oldu. “Ev sahibiyiz, misafirlerimizi rahat ettirelim” diye konuştuklarını duydum.

K2: Kardeşler arasında eskiden çatışmalar olurdu. Deprem sonrasında sürekli bir arada olup, sürekli konuşurlarken gördüm. Abla kardeş sürekli birbirinin ihtiyaçları konusunda birbirine destek oldular. Birbirini takip ettiler yemek yedin mi, uyudun mu, sana marketten ne alayım gibi sürekli iletişimde oldular.

E2: Bazen oğlum yanıma gelip hiçbir şey demeden bana sarılıyordu. Bu bana hem iyi, hem kötü hissettirdi. Oğlum bana destek oluyordu ama ben bir şey yapamıyordum. Gücsüz ve çaresizlik hissi her konuda vardı, çocuklarla ilişkimde de oldu. Eşim bunu da söyledi ama sessiz kaldım, o kadar gücsüzdüm. Çocuklar deprem öncesine göre daha çok dayanışma içinde oldular. Oğlum özellikle hepimize destek olmaya çalıştı, en çok ablasına oldu.

K3: Kızıma destek olmam gerekirken, kızım bana destek oldu. Özellikle yurttan yanımda, odada ihtiyaçlarımızı karşıladı, çay, yemek, sürekli takip etti. Babası ile ilişkileri daha da iyileşti. Kızımın benim ilgilenmem gerekirken, kızım benimle ilgilendi. Bana anne oldu. Eve geçtikten sonra da ev işlerinde deprem öncesine göre daha çok yardım ediyor. Evli kızım da sürekli aradı, sordu, ilgilendi. Babasıyla da çok konuşmuş. Aile bağlarımız güçlendi gibi depremle.

K5: Çocuklarım hareketlidir. Oğlum 6 yaşında, kızım 4 yaşında. Sürekli kavga ederler. Deprem sonrası oğlum kız kardeşini sürekli korumaya çalıştı. Yemek taşıdı tabaklarla. Artçılar olurken hemen kardeşini dışarı çıkarmaya çalıştı. Deprem oldu kavga bitti.

E5: Oğlum hareketli bir çocuk. Kız kardeşini kışkırdığı için hep eziyet ederdi. Deprem sonrası onu sürekli korudu, kolladı. Yemek taşıdı. Tuvalete bile götürdü.

K8: Depremden hemen sonra çocuklarla aşağı indik ben onları korumaya çalışıyorum onlar beni. Oğlum evin erkeği gibi sorumluluk aldı. Şöyle yapalım, böyle yapalım. Arabayla bizi evden boş alanlara götürdü. Kızımı benim çoraplarımı giydirirken hatırlıyorum. Oğlum evde kalmaya başlayınca geceleri uyumadı, “siz uyuyun” dedi. Kardeşler arasında herkesin söylediği küçük

tartışmalar olurdu ama oğlumda, kızımda depremden sonra bir muhabbet, bir sohbet, birbirlerinin ihtiyaçlarını takip etme. İlişkileri daha da iyi oldu.

Çocukların eğitim yaşantısı da afet süreçlerinden olumsuz etkilenebilmektedir. Okulların hasar görmesi, öğrencilerin ve öğretmenlerin konut kaybı gibi nedenler eğitimin geçici veya kalıcı olarak askıya alınmasına ve akademik performansın gerilemesine etki edebilmektedir (Kousky, 2016). Arslan (2023) da 6 Şubat depremlerinin eğitime etkisini konu alan çalışmasında deprem sonrası süreçte okullarda devamsızlık sorununun ciddi şekilde artış gösterdiğini, okula devam eden öğrencilerin motivasyonlarının düşük olduğunu, öğrencilerin korku ve kaygı yaşadıklarını ve öğretmenlerin de depremden önemli ölçüde etkilendiğini ortaya koymuştur. Deprem afeti sonrasında eğitim yaşantısına ilişkin mevcut düzeninin bozulması aile sistemi için önemli bir stres kaynağıdır. Aileler hem çocuklarının aksayan eğitim yaşantılarına ilişkin kaygılar, hem de eğitimin askıya alınması ile ortaya çıkan boş zamanı yeniden organize etme sorunu ile karşı karşıya gelebilmektedir. Çalışmamızın bazı katılımcıları da afetle ortaya çıkan kaos ve belirsizliğin çocukların eğitim hayatına ilişkin kaygıları ortaya çıkardığından bahsetmişlerdir:

K2: Çocuklar için her şeyi düşünmeye çalışmak beni en çok yoran konulardan biri oldu. Kızım korktu, Liselere Geçiş Sınavı (LGS) ile ilgili kaygılandı, onu sürekli rahatlatmaya çalıştım.

E3: Kızım depremde korktu ama LGS ne olacak korkusu daha fazlaydı. Rahat hissetsin diye ne istiyorsa yapmaya çalıştım. "Sınav değil bana sen lazımsın, sağlıklı olman bana en büyük hediyeye" dedim.

3.3. Afet Sonrası Yaşanan Psikolojik Değişimler

Afet sonrası süreçte aile, sosyal yaşam ve kişilerarası ilişkilerde çatışma yaşanma riski artabilmektedir (Weitzman ve Behrman 2016, Sevim, 2024). Afete maruz kalma deneyimi fiziksel ve ruhsal sağlığı olumsuz etkileyebilmekte, ruhsal alanda post-travmatik stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, uzamış yas ve intihar düşünceleri gibi problemlerin ortaya çıkışına etki edebilmektedir (Bonanno vd., 2010; Fergusson vd. 2014). Bu çalışmanın katılımcıları afet sonrası süreçte yaşamlarında ortaya çıkan psikolojik, sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte yoğun bir belirsizlik hissi deneyimlemişlerdir. Özellikle afet sonrası süreçte uyku ve yeme sorunları, artan kaygılar, isteksizlik gibi psikolojik değişimler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bu değişimleri afet sonrası süreçte normal ve olağan görerek psikolojik yardım alma yoluna gitmemişlerdir:

K1: Deprem anı aklıma geldiğinde hala korkuyorum. Ani seslerde irkilmelerim devam ediyor. Yaşadığımız deprem sonrasında bunların normal olduğunu düşünüyorum. Kaygım özellikle çocuklarla ilgili daha da arttı. İşe gittiğimde onlar evdeyken sürekli onlar nasıl diye arıyorum.

E1: Kaygı düzeyimin arttığını düşünüyorum. Sürekli güçlü olmalıyım duygusu var. Daha fazla koruyucu oluyorum bazen çocuklarıma. Uyku bölünmelerim oluyor. Bazen hiç yemek yemek istemiyorum. Yaşadığımız deprem sonrası normal olduğunu düşünüyorum.

K2: Korku, kaygı, tepkisellik, uyku problemi oldu. İlk başlarda "psikolojim bozuldu" diye düşündüm. Depremden etkilenen insan çok, sadece ben ve ailem değil diyerek kendimi güçlü olmak için motive ettim. Mücadele etmem gerektiğini sürekli kendime söyledim, sanırım işe yaradı. Başkalarına da sordum, herkeste benzer yaşantılar var.

E2: Deprem psikolojik olarak çok etkiledi. Uyku, yemek, iletişim, her şeyimi etkiledi. Hiçbir şey yapmak istemedim. Gelecek ile ilgili umutsuzluk da oldu. Psikolojik desteğe ihtiyacım var mı diye düşünmedim, aklıma gelmedi. Eve geçip düzen kurunca biraz daha normaleştiğimi düşünüyorum.

K3: Deprem ile birlikte dondum sanki. Uyku, yemek, kıldığım namaz bile lezzet vermedi Allah affetsin. Konuşmak istemedim kimseyle. Önemli olan ne varsa önemsizleşti. Psikolojik olarak etkilendim yani. Yardım almayı düşünmedim. Eşim çadırda görevli psikolog ile görüştüreyim istersen dedi, yok dedim. Başkaları da benzer şeyler yaşadı. Benden daha ağır yaşayan insanlar oldu. Sanırım böyle düşününce kendime kızıyorum ama çok korktum. Yavaş yavaş daha iyi olacağım.

K5: Ablamın ölümü beni çok etkiledi. Birçok insan hayatını kaybetti. Benim gibi yakınlarını kaybeden çok insan oldu. Zaten bir tek onlar beni anlar diye düşünüyorum. Psikolojik olarak her şeyimi etkiledi. Hayat ile bağım koptu gibi. Zamana ihtiyacım var. Çocuklarım var biliyorum ama zamana ihtiyacım var. Psikolojik desteğe ihtiyaç duymadım.

E5: Depremden ben de korktum etkilendim. Korkum da, depremden sonra endişem de normal bence. Korkmayan mı var? Asrın felaketi. Deprem endişelendirdi. Belirsizlik yordu. Psikolojik desteğe ihtiyaç duymadım.

Deprem afeti sürecinde aile üyelerinde yaşanan psikolojik değişimler, diğer aile üyelerine de etki edebilmekte ve diğer aile üyelerinin aile içi rol ve sorumluluklarını da arttırabilmektedir:

K2: Eşim içine kapanınca, daha da kötü oldum. 3 çocuğum varmış gibi hissetmeye başladım. Kızımın arada ağlama durumu oluyordu. Psikolojik destek alalım mı diye sordum, hayır dedi. Bizlere güç vermeye destek olmaya çalışan oğlum oldu. Ailede ki herkesin davranışı değişti. Eşim içine kapandı, kızım kaygılandı, oğlum rahattı. Ben aşırı kaygılandım, korktum. Bu duygular bütün davranışımızı etkiledi.

Bununla birlikte afetlerin ortaya çıkardığı psikolojik etkilerin birçok psikososyal etmene bağlı olarak değişiklik gösterebileceği ve bazı durumlarda psikolojik dayanıklılığı arttıran sonuçları da olabileceği görülmektedir (Bonanno vd., 2010). Afetlerin psikolojik etkilerini onarmada yakın sosyal ağlardan alınan destek ve aidiyet duyulan sosyal bağların olmasının etkisi büyüktür. Bu çalışmada da depremin psikolojik etkileri ile başa çıkmada önemli bir kaynak olarak katılımcıların aile ve yakın çevrelerinden aldıkları destek öne çıkmaktadır:

K7: Kendimle baş başa kalınca her şeyimizi kaybettik, bir daha yerine gelmeyecek diyorum, çok üzülüyorum. Bu da beni psikolojik olarak yoruyor. Psikolojik desteğe ihtiyaç duymadım. Sadece benim durumumda olanlarla görüştüm, biraz biraz rahatladım.

E7: Psikolojik destek ihtiyacı hissetmedim. Bana iyi gelen birkaç arkadaşım var, onlarla telefonda da olsa görüşünce psikolojik destek almış gibi oluyorum.

K8: Psikolojik destek aklıma gelmedi, eşimin desteği geldi sadece.

Aile ve yakın çevrenin sağladığı psikolojik ve sosyal desteğin yanı sıra, yaşamsal değerleri ve öncelikleri yeniden anlamlandırma ihtiyacı da bazı katılımcılar için afetin yol açtığı psikolojik zorluklarla baş etmelerinde önemli bir kaynak olmuştur.

K1: Depremde çocuklarımızın sağlıklı olarak yanımızda olması en büyük nimet diye düşünüyorum. Bazen eski alışkanlıklardan olsa gerek çocuklara yapmaları gerekenleri hatırlatıyordum ve geriliyordum. Deprem sonrasında eşimin "üç günlük dünya çocukları kasmaya gerek yok" demesi üzerine biraz kendimi rahat bıraktım. Deprem sonrası çocuklar mutluydu sorun yok bakış açısı gelişti eşimde de, bende de.

E6: Korktum, yalan yok. Depremde Allah'a sığındım Her şeyini kaybeden insanları gördüm. Yakınlarını kaybeden insanlar gördüm. Her şeyini kaybeden insanları görünce şükür ettim halimize. Bir ailenin reisi böyle durumlarda güçlü olmalı ve güçlü durmalı. Öyle olmaya çalıştım.

3.4. Sosyal Alanda Yaşanan Değişimler

İlişkisel sosyolojik yaklaşım gündelik yaşantıyı etkileşimsel ve dinamik bir süreç olarak ele almaktadır. İçinde bulunduğumuz dinamik ve yaşantısal süreç, yaşamın olağan akışını ani ve çok boyutlu olarak değiştiren afetler sonucunda çok daha kaotik ve belirsiz bir hale gelebilir. Bu kaos ve belirsizlik durumu sosyal ilişki ağları içerisinde var olan aktörler için yeni stratejiler ve manevralar geliştirme, sosyal ilişkilere dair yeni normlara adapte olma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde geçerliliğini yitiren sosyal norm, kimlik ve kurallar yenileri ile yer değiştirirken, aktörler de sosyal ilişki ağları içerisinde daha önceden sahip olmadıkları yeni sosyal bağlantılar inşa edebilirler. Bu husus, afetler karşısında bir sosyo-ekolojik sistem içerisinde yer alan sosyal aktörlerin aktif fail konumunu da ortaya koymaktadır. Bu çalışmada yer alan bazı katılımcılar da afet sürecinde yeni sosyal bağlar kurma ve yeni sosyal roller edinme bakımından aktif bir görünüm sergilemişlerdir:

K1: Deprem sonrası herkesin evi, yakınları, işi, her hangi bir şekilde hayatının bir bölümünde mecburi de olsa değişiklikler olduğunu gördüm. Herkesin bir derdi var algısı gelişince bende, hayatımda önemli gördüğüm, bazen de paylaşımım olmasa da tanıdığım insanları aradım, nasıl olduklarını sordum. Sosyal hayatımla ilgili, insanlara yardımcı olabileceğim bir durum var mı onlara baktım. Bazen sadece dinlemek için aradım. Köyde de eşimin ailesinden bazıları ile mesafeliydim, onlarla bile depremde neler hissettiğimi paylaştım, onları dinledim.

E1: Deprem sonrası birinci derece yakınlarıma bir şey olmaması beni rahatlattı. Köydeki bazı komşularımızın yakınları etkilendi. Onlara üzüldüm ve yardımcı olmaya çalıştım. Yakın olduğum arkadaşlarıma ulaştım ve onları sorma gereği hissettim. Onlardan duyduğum bazı tanıdıklarımızı dahi aradım geçmiş olsun dedim. Akrabalardan mesafeli olduklarıma bile ulaşım geçmiş olsun dedim.

K4: Deprem sonrası Deniz'liye gidince ne kadar akraba varsa gittim, ziyaret ettim, eski arkadaşlarımla buluştum. Dışarı çıktım sürekli. Kendime zaman ayırdım. Kendimi deprem öncesi gereksiz yere çok gerdiğimi düşündüm. Sürekli oğlumla gezdik, ziyaretler yaptık, pikniğe gittik. Osmaniye'ye dönünce de arkadaşlarla sürekli bir araya geldim.

Afet süreçlerinde, afet sosyal sermayesi olarak nitelendirilen yeni bir sosyal sermaye biçimi de ortaya çıkmaktadır (Uekusa, Matthewman ve Lorenz, 2022). Afetin yarattığı zararları azaltmak ve afet sonrası iyileşmeyi hızlandırmak için afet mağdurlarının ve dış aktörlerin ortaya koyduğu dayanışma, kaynak paylaşımı, gönüllü ve insani yardım hareketleri ve bunlara bağlı olarak spontane şekilde ortaya çıkan sosyal etkileşim ağları bu tanımın içinde değerlendirilebilir (Uekusa, Matthewman ve Lorenz, 2022). Deprem afeti, bazı katılımcılar için afet sürecinde afet sermayesi olarak tabir edilen yeni bağların kurulması açısından benzer bir etki yapmıştır:

E3: Deprem sonrası yardımlaşma konusunda aşırı sosyal adımlar attım. İl dışından gelen yeni insanlarla tanıştım işim gereği. Gündelik hayatımda da aslında sosyal biriyim ama bu sosyalleşme biraz daha mağduriyet üzerine oldu. Deprem her sosyal ortamda konuşuldu, ben de hem dinledim, hem de şahit olduklarımin bazılarını anlattım. Deprem biraz daha sosyal alan açtı, ama farklı bir sosyal alan.

K6: Deprem sonrası sosyal hayat kalabalık oldu. Sosyal hayatın merkezi olduk. Bizde kalan misafirleri görmeye gelen diğer akrabalar, artçı olunca bize gelenler bizim evde toplandı. Düşünlerde cenazelerde gördüğüm kuzenlerim bile artçı deprem sonrası bize geldi. Yoruldum ama insanlara yardımcı olduysak ne mutlu bize.

E6: Deprem sonrasında "sizde kalabilir miyiz?" diye arayan çok insan oldu. Elimizden geldiğince, insanları misafir etmeye çalıştık. Deprem sonrasında beni arayan çok olunca şunu düşündüm "İnsanlar zor zamanlarında beni arayarak, bana güvendiğini gösteriyor"; yani bugüne kadarki sosyal hayatta insanlara güven vermişiz. Ne mutlu bana, aileme.

Afet sonrası süreçlerde ilişkisel değişimler her zaman olumlu yöne doğru değişim göstermeyebilir ve yaşanan zorlukların neticesinde ilişkisel ağlarda kırılma, alt sosyal grupların oluşması, aidiyet duygusu ve ilişkilerin niteliğinde değişimler ortaya çıkabilir (Quinn vd., 2020, Sevim, 2024). Afet öncesi süreçte oluşmuş olan ilişkisel bağlar, afeti sonrası süreçten çok daha farklı fiziksel, psikolojik ve sosyal koşullarda inşa edilmiştir. Afet deneyimi ise ortaya çıkardığı kaos, belirsizlik ve çözümlenmesi gereken çok boyutlu zorluklarla mevcut ilişkileri de değişim ve dönüşüme uğratmakta, sosyal aktörleri yeni rol, kimlik ve pozisyonlar almaya zorlamaktadır. Bu bakımdan afet süreci sosyal aktörler üzerinde çok yakın ve tanıdık hissedilenlerin, yeni ve aşına olunmayan halleri ile karşılaşma hissi yaratabilir:

K2: Hiç kimse ile görüşmek istemedim. Uzun süre de böyle devam etti. Telefonlara bile bakmak istemedim. İlk zamanlar arkadaşlarımla telefonda görüştüm, bana teselli cümleleri bile hakaret gibi geldi anlaşılmadığımı düşündüm. Ankara'da dışarı çıktım, Osmaniye'de dışarı çıkmadım. Okul açılınca sadece gittim geldim, deprem ile ilgili konuşmak istemedim. Bütün hayatım alt üst olmuşken sohbet etmek ağır geliyordu ve hemen sıkılıyordum. Asosyal oldum gibi. Kiralık eve geçince biraz biraz sosyal temasta olmaya başladım. Arkadaşlar, akrabalarla görüşmeye başladım. Deprem öncesi halime dönmedim henüz ama küçük sosyal adımlar var bence.

E2: Deprem ile birlikte sadece abimle ve çocukluk arkadaşımınla telefonla görüştüm. Kimseyle konuşmak istemedim. Telefonu çoğu zaman kapattım. Dışarı çıkmak istemedim. Ankara'da teyzemizin komşuları geçmiş olsun ziyaretine geldiler, ne zaman gidecekler diye bekledim konuşamadım. Sosyal hayattan kendimi çektim. Mecburi olmadığı sürece kimseyle görüşmedim. Osmaniye'ye dönünce de aslında aynı devam etti. Okula da gitmek istemedim. Deprem, ev, ne yaptınız sorularını duymak istemedim. Kendimi tamamen çektim yani. Eve geçince biraz daha rahatladım. Sosyal hayat içinde biraz biraz var olmaya çalışıyorum.

Afet deneyimi ve yarattığı krizlerin merkezinde kayıplar yatmaktadır; evin kaybı, sevilenlerin kaybı, bağımsızlık ve kimliğin kaybı, dünyanın güvenli bir yer olduğuna dair inancın kaybı (Caruana, 2010). Afet sonrası yeniden yapılanma süreci bu bakımdan tüm bu kayıpların yasını da içeren bir süreçtir ve her aile üyesi kendi yasını farklı baş etme yöntemleri ile ve farklı sürede yaşamaktadır (Caruana, 2010). Bu durum da ilişkilerde yeterince anlaşılmama hissi yaratabilir:

K5: Deprem sonrası sanki hep içimde yaşadım bütün duyguyu. Halen de oradayım. Savunmasız hissediyorum. Telefon açıp fikir danışacağım ablam yok artık. Aynı dili konuşacak kimse yok. Yani kendimi kapattım herkese. Başkalarının cenazeler sonrası aramaları, başsağlığına gelmeleri yavan geliyor. Benim hissettiklerimi anlayamazlar. Eşim "2 çocuğumuz var onlar için toparlanmalıyız" diyor. Belki de haklı ama hiç gücüm yok. Kendi kabuğumda acımı yaşamaya, biraz daha toparlanmaya, daha zamana ihtiyacım var sanırım.

E5: Eşim deprem ile birlikte etrafına kendini kapattı. Başsağlığı için gelenlere bazen “Beni kimse anlayamaz” diyor bazen de “iyi ki geldiniz” diyordu. Sosyal hayatımız nasıl toparlanır bilmiyorum. Sanırım eşimin toparlanmasına bağlı.

K7:Kimseyle görüşmek istemedim. Sadece köydekiler. Arkadaşlardan uzak durdum. Apartmandakilerle kader birliğimiz var. Sadece onlarla görüştüm. Depremden sonra aynı düzende devam eden, evinde bir şey olmayan arkadaşlarımın, sosyal çevrem beni anlamadığını ve anlayamayacağını düşünüyorum. Uzak duruyorum onun için.

Çalışmanın sosyal ilişkilere yönelik bulguları, özellikle psikolojik alanda zorlanmalar yaşayan ve afete bağlı kayıpları olan katılımcıların afet öncesi süreçte sahip oldukları bazı sosyal rol ve kimlikleri afet sonrası süreçte sürdürmede zorluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar içinse afet sürecinde ihtiyacı olan aile ve topluluk üyelerine bakım verme, onların yaşamlarını kolaylaştırmaya ilişkin yeni rol ve sorumlulukların üstlenilmesi onların kimlikleri üzerinde dönüştürücü etki yapmış ve bu süreçte kurulan yeni sosyal bağlar afetin etkileri ile başa çıkmalarını kolaylaştırmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerin ortaya çıkardığı afet süreci, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde birçok değişime ve zorluğa neden olmuştur. Bu etkiler yalnızca bireylerin yaşamları ile sınırlı değildir ve bireylerin temasta olduğu tüm sosyo-ekolojik sistemler bu süreçten çeşitli şekillerde etkilenmişlerdir. Mevcut çalışma, deprem afetinin aile ilişkileri üzerindeki etkisini ve aile sisteminin temasta olduğu iç ve dış sosyal ağların afetin etkileri ile baş etme sürecinde bir sosyal sermaye kaynağı olarak nasıl bir işlevi olduğunu ilişkiyel sosyolojik bir bakış açısı ile incelemeye çalışmıştır.

Çalışmanın bulguları, görüşme yapılan aile üyelerinin afet sonrası süreçte gündelik yaşam pratiklerinde önemli değişimler meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Deprem afeti sonrasında mecburi olarak ortaya çıkan yakın aile üyeleri anında ikamet etme zorunluluğu bu önemli yaşamsal değişimler biridir. Yakın aile üyeleri özellikle sel ve deprem gibi ikametgah değişimini gerekli kılan afet durumlarında destek alınan öncelikli sosyal birim olmaktadır (Bonanno vd., 2010; Fernandes vd., 2013; Bozgedik vd., 2024; Akyıldız ve Sığın, 2024). Afet sürecine bağlı olarak aile sisteminin alışık olduğu çekirdek aile yaşam pratiğinden toplu yaşam pratiğine geçişi aile ilişkilerini yakınlaştırıcı işlev yapabildiği gibi (Bozgedik vd., 2024; Akyıldız ve Sığın, 2024), yakın sosyal ağlardan beklenen destek ve dayanışmayı görememek ilişkilerde uzaklaştırıcı etki de yapabilmektedir (Sevim, 2024). Bu çalışmada ortaya konulan bulgular, katılımcıların afet sürecinde özellikle barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlar konusunda en büyük desteği yakın aile üyelerinden aldıklarını ve alınan bu desteğe yönelik memnuniyet duygusunun yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, afetler gibi yaşamı birçok yönden tehdit eden zorluklara bağlı olarak ait hissedilen sosyo-ekolojik çevrenin ani ve zorunlu değişimi aile sistemi için dirençliliği zorlaştıran bir unsur olabilmektedir. Bu yalnızca mecburi olarak değişen toplu yaşam pratikleri ile ilgili değil, mekânsal aidiyet ve ev kavramının da zarar görmesi ile ilgilidir. Ev genellikle samimiyet ve aşinalıkla karakterize olan bir özel alan tanımına işaret eder (Cheshire, Walters ve Ten Have, 2018). Ancak ev aynı zamanda tanıdık ve komşuluk ilişkilerini ve yabancılarla karşılaşılan kamusal alanı da içeren, her biri sosyal etkileşimi yöneten farklı toplumsal ilişki ve kurallar sistemine sahip sosyo-mekansal varlıklardan oluşur (Cheshire, Walters ve Ten Have, 2018). Evdeki anılarla bezeli eşyalar, alışık olunan mahalle esnafı ile yapılan alışverişler,

komşuluk ilişkileri gibi kurulu ve aidiyet hissedilen bir düzene işaret eden ve gündelik yaşantı ve ilişkiler ağını şekillendiren birçok unsur bir anda geride kalmak durumunda kalmıştır. Çalışmamızın katılımcıları evlerine ve eski yaşamlarına dönmeye ilişkin tüm belirsizliklere rağmen, özellikle anne-baba ve kardeşler gibi yakın aile üyelerini içeren sosyal ağlarının sunduğu destekle afet sonrası güvenli bir yerde barınma ve aidiyet ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. Bazı aileler için geçici olarak yakınlarının yanında misafir olma veya kendi ikametgahı zarar görmemiş olanlar için afet sonrası süreçte yakınlarını misafir etme durumu aile içi yakınlığı ve mahremiyeti zorlaştıran, ailedeki fiziki ve duygusal yükü arttıran ve aile içi sınırların zedelenmesine ilişkin kaygı uyandıran bir değişim olmuştur.

6 Şubat depremlerinin aile ilişkileri üzerine etkisini inceleyen bir çalışmada zorunlu göç deneyiminin ortaya çıkardığı zorluklar ve belirsizliklerin aile içerisinde gerginlik ve çatışmalara artmasına ve aile içi bağların zayıflamasına etki edebildiğini ortaya koymaktadır (Sevim, 2014). Bu çalışmanın bulguları ise deprem sonrası süreçte eş ve ebeveynlik ilişkileri açısından farklı bulgular ortaya koymaktadır. Bazı aileler eş ilişkisinde dayanışma ve bağlılık duygusunun olumlu yönde arttığını ifade ederken, bazı aileler için tam tersi çatışmalı ve uzaklaşmayı doğuran etkiler olmuştur. Ebeveynlik ilişkisi için de durum benzerdir. Bazı aileler çocuklarla ilişkilerinin daha iyiye gittiğini ve yakınlaştıklarını ifade ederken, bazı aileler bu süreçte yaşanan mekânsal ve sosyal değişimlerden ötürü çocuklara yeterli zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak katılımcıların sık dile getirdikleri bir husus ailede yer alan çocukların hem anne-babalarını ev içi rollerde destekleme, hem de kardeşleri ile dayanışma ve artan yakınlık açısından afet öncesi sürece göre farklılaşan roller edindiklerini ortaya koymaktadır. Benzer bir değişim bazı eşlerin afet öncesi sürece göre daha fazla paylaşım, destek ve yaklaşma sergilemelerinde de kendini göstermektedir. Bu bulgular, ilişkiel bir yaklaşımla ele alındığında sosyal aktörlerin kaos ve belirsizlik durumunda ortaya koydukları aktif fail rolleri ve bu durumu kontrol altına almak için ortaya koydukları yeni sosyal rol ve pozisyonlarla açıklanabilir (Azarian, 2005, White, 2008)

Psikolojik alanda yaşanan değişimlere bakıldığında tüm katılımcılar için deprem afetinin olumsuz etkilerinin olduğu ve halen birçok katılımcının kaygı, korku ve belirsizlik duygularını derinden yaşadıkları görülmektedir. Halen bir düzen kuramamış olan, evinin akıbeti belli olmayan ve maddi yönden zorluk yaşamakta olan katılımcılar için karamsar duyguların daha yoğun olarak hissedildiği görülmektedir. Bununla birlikte afet sonrası süreçte bireylerin yaşadığı psikolojik etkiler yakın aile üyelerinin manevi desteği ve yaşama dair değerlerin yeniden önceliklendirilmesi ile hafifleme eğilimi göstermektedir.

Çalışmanın bulguları, özellikle aile, yakın akraba ve tanıdıklardan oluşan sosyal ilişki ağlarının deprem afeti sonrasında dirençliliğe etki eden önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bu bulgular 6 Şubat depremlerinde yakın aile ve akrabalık ağlarının destek ve dayanışma sağlamadaki rolünü ortaya koyan çalışmaları destekler niteliktedir (Bozgedik vd., 2024; Akyıldız ve Sığın, 2024), Afet sonrası yaşamın yeniden inşası sürecinde aile ve sosyal çevreden alınan desteğin yanı sıra toplumsal aidiyet hissinin korunması gündelik yaşama yeniden dönme, normalleşme ve iyileşmeye olumlu etki yapmaktadır (Landau ve Saul, 2004). Benzer şekilde de bu çalışmada katılımcıların depremin yıkıcı etkilerini dayanışma ile aşmaya çalıştıkları ve bu durumun bazı katılımcıların sosyal ilişkilerine olumlu etki ettiği görülmektedir. Bu süreçte, bazı katılımcılar için afet sosyal sermayesi olarak nitelendirilen (Uekusa, Matthewman ve Lorenz, 2022), dayanışma ve kaynak paylaşımı yoluyla sosyal ağ sistemine afet sürecinde dahil olan yeni ilişki ağları da ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, afet

sonrası süreçte sosyal açıdan içe çekildiğini, eskisine oranla sosyal ilişkileri azalttığını ve bu konuda isteksizleştiğini söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır.

Çalışmada, ekonomik yönden deprem afetine bağlı olarak iş kaybı yaşayan katılımcı bulunmamakla birlikte evlerini kaybetmiş olan katılımcılar ve özel sektörde çalışmakta olanların gelecek kaygısı ve belirsizliği daha yoğun yaşadıkları görülmektedir. Bundan sonraki sürecin belirsizliği de depremden zarar gören aileleri ekonomik açıdan düşündürülen konulardan biridir. Ekonomik belirsizliklerin yanı sıra, çocukların eğitim yaşantısına ilişkin endişe ve belirsizlikler de bazı katılımcılar tarafından dile getirilen sorun alanlarından olmuştur. Bu çalışmanın bulguları ile benzer şekilde, 6 Şubat deprem afeti sonrasında öğrencilerin eğitim yaşantısına devam etme ve motivasyon zorluğu yaşadıkları görülmektedir (Arslan, 2023).

Afet süreçlerinde mağdur ve destek olan/yardım sağlayan ilişkisi dikotomik ve hiyerarşik bir anlayıştan uzak şekilde ele alınmalıdır (Landau ve Saul, 2004). Böyle bir ayırım bireysel ve toplumsal iyilik haline de olumsuz etki etmekte, afetten etkilenenlerin kaybeden, acıyan, diğerlerinden ayrışan ve bağımlı bir konumda algılanmalarının önünü açmaktadır. İlişkisel bakış açısı her sosyal pozisyonun birbirini etkileme ve değiştirme gücü bulduğuna ve ortaya çıkan bilgi ve deneyimin ilişkisel bağlam içerisinde, tüm aktörlerin kolektif etkileşim ve eyleminin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görüşündedir (Pormon ve Lejano, 2023). Bu çalışma da çocuk, eş gibi farklı sosyal konumlardaki aile üyelerinin afet sonrası süreçte ortaya koydukları esneklik ve adaptasyon kabiliyetini ve buna bağlı olarak aile ve sosyal çevrede yaşanan ilişkisel değişimleri ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, afetler karşısında sosyal aktörlerin pasif bir kurban rolünde olmadıklarını ve içinde buldukları kriz durumunu yönetmek için farklı sosyal rol ve pozisyonlar alarak ortaya çıkan belirsizliği kontrol etme potansiyelleri olduğuna işaret etmektedir. Afet süreçlerinde yer alan tüm sosyal aktörlerin ihtiyaç duyduğu da aktif özneler olarak kendi potansiyellerinin görülmesi ve dikkate alınmasıdır. Bu bakımdan afet öncesi, sonrası ve sonrasındaki süreçlerde sosyal etkileşim ve dayanışma ağlarının gücünün afet risk yönetim sürecine entegre edildiği topluluk temelli bir yaklaşımın benimsenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma her ne kadar afet sürecinde önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak aile sisteminin etkisi ve değişimine odaklanmış olsa da, ortaya koyduğu ilişkisel bakış açısı ile afet risk yönetimi süreçlerinde sosyal ilişki ağlarının dönüştürücü ve iyileştirici gücüne dikkat çekmesi bakımından önemlidir.

Bu çalışma Osmaniye ilinde deprem afetini deneyimlemiş olan 8 aile ile yapılan görüşmeler neticesinde bir bilgi sunmaktadır. Bu bakımdan, deprem afetinin aile sistemi ve sosyal ilişki ağları üzerine etkisine dair sınırlı bir örneklem grubunun deneyimini yansıtmaktadır. Ancak bir afet süreci sonrasında afete maruz kalanların yaşamın yeniden inşası sürecinde yaşadıkları zorluklar, baş etme kaynakları, aile ve topluluk desteğine dair anlatıları gelecekteki afet süreçlerine hazırlıklı olma açısından önemli bir kaynak niteliğindedir (Chamlee-Wright ve Storr, 2011). Bu bakımdan afet sonrası süreçlerde birey, grup ve topluluk düzeyinde bilgi ve deneyimleri ortaya koyan çalışmalar yalnızca mevcut afet sürecinin analizi için değil, gelecek afet riskleri açısından da önlem alma ve planlama yapmaya yönelik stratejilere katkı sağlayacaktır. Özellikle depremler özelinde afet riskinin aktif olduğu bilinen Türkiye coğrafyası dikkate alındığında afet deneyimini çok boyutlu ele alan çalışmalara topluluk temelli bir afet risk yönetimi bakış açısı oluşturulması açısından ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Literatürde aile sistemi genellikle afet sonrası süreçlerde birey ve topluluk dirençliliğini arttırmada önemli bir kaynak olarak ele alınmakla birlikte (Bonanno vd., 2010; Fernandes vd., 2013; Bozgedik vd., 2024; Akyıldız ve Sığın, 2024), her aile sisteminin afete benzer şekilde yanıt

vermediği ve bazı aile sistemleri için afet süreçlerinin psikolojik, sosyal ve ekonomik kırılganlığı arttırıcı etki yapabildiği görülmektedir (Sevim, 2024). Bu bakımdan, özellikle afet öncesi süreçlerde sunulan, ailenin iletişim, çatışma çözme, stresle baş etme becerileri gibi ilişkisel kaynaklarını güçlendirici hizmet, eğitim ve uygulamaların afet sonrası süreçlerde dirençliliği arttırmada önemli rolü olduğu düşünülmektedir (Bogdan vd., 2023). Bununla birlikte afet sonrası süreçlerde de ailedeki ilişkisel krizleri kolaylaştırıcı ve iletişimsel becerileri güçlendirici kaynakların aileler için mevcut ve erişilebilir olması önemlidir. Ailelerin karşı karşıya kaldıkları sosyo-ekonomik sorunların aile sistemine ve ilişkilere etkisi değerlendirildiğinde, aile odaklı müdahalelerin afete bağlı sosyal ve ekonomik kayıpları ve kısa ve uzun vadeli psikososyal riskleri de içine alacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Bu müdahaleler, tek yönlü ve hiyerarşik bir mağdur/destek sağlayan anlayışı yerine, aile sisteminin toplumsal iyileşme ve dirençlilikte aktif rolünü öne çıkaran ilişkisel bir bakış açısı ile ortak fayda, kazanım ve güçlenmeyi temel alarak gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıkalin, O. 2018." Türkiye'ye İlişkin Sosyal Boyutlu Deprem Yazınına Eleştirel Bir Bakış", *Resilience*, 2 (2), 85-104.
- Adger, W.N. (2000). Social and Ecological Resilience: Are They Related?, *Progress in Human Geography* 24 (3), 347-364.
- AFAD (2023). "Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü". Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. Son erişim tarihi: 26 Aralık 2023.
- Akbal, A., & Taşbaş, S. (2024). Depremde Kadın Olmak: Osmaniye Düziçi Çadır Kent Örneği. *Kent Akademisi*, 17(2), 651-666.
- Akyıldız, N. A., & Sığın, A. (2024). 6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinde Türk Aile Yapısı: Geleneksel Kodların Yükselişi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(39), 117-134.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *Am Behav Sci*, 59(2), 254-269.
- Altıparmak, İ. B., & Birel, E. (2024). 6 Şubat 2023 Depremi Sonrasında Sosyal Yaşamın Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Değerlendirilmesi: Nurdağı Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 41(1).
- Arslan, M. (2023). Okul Müdürlerinin 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi Sonrası Okullarda Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, *International Journal Of Social Humanities Sciences Research*, 10 (97), 1550-1559.
- Ashida, S., Robinson, E. L., Gay, J., Slagel, L. E., & Ramirez, M. R. (2017). Personal Disaster and Emergency Support Networks of Older Adults in a Rural Community: Changes After Participation in a Preparedness Program. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 11(1), 110-119. doi:10.1017/dmp.2016.197
- Aydın, G. Ç. & Aytaç, S. (2023). "Depremde Dezavantajlı Gruplardan Biri Olan Depremzede Kadınlar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkisi: Nitel Bir Araştırma", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (3), 2195-2218.

- Azarian, G. R. (2005). *The General Sociology of Harrison White: Chaos and Order in Networks*. New York: Palgrave-Macmillan.
- Bogdan, E. A., McDonald-Harker, C., Bassi, E. M., & Haney, T. J. (2023). Holding together after disaster: The role of social skills in strengthening family cohesion and resilience. *Family Relations*, 72(4), 2194-2214.
- Bonanno, G. A., Brewin, C. R., Kaniasty, K., & Greca, A. M. L. (2010). Weighing the costs of disaster: Consequences, risks, and resilience in individuals, families, and communities. *Psychological science in the public interest*, 11(1), 1-49.
- Bozgedik, A., Birekul, M., Oruç, M., & Tekin, N. (2024). Deprem Yaşamış Aile Bireylerinin Eğitim ve Diğer Konularda Normal Hayata Uyum Süreçleri: 6 Şubat 2023 Örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 369-384.
- Cao, X., Jiang, X., Li, X., Hui Lo McJ & Li, R. (2013) Family Functioning and Its Predictors among Disaster Bereaved Individuals in China: Eighteen Months after the Wenchuan Earthquake. *PLOS ONE* 8(4): e60738. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0060738>
- Caruana, C. (2010). Picking up the pieces: Family functioning in the aftermath of natural disaster. *Family Matters*, (84), 79-88.
- Cheshire, L., Walters, P., & Ten Have, C. (2018). 'Strangers in my home': Disaster and the durability of the private realm. *The Sociological Review*, 66(6), 1226-1241.
- Chamlee-Wright, E., & Storr, V. H. (2011). Social capital as collective narratives and post-disaster community recovery. *The Sociological Review*, 59(2), 266-282.
- Cobham, V. E., McDermott, B., Haslam, D., & Sanders, M. R. (2016). The role of parents, parenting and the family environment in children's post-disaster mental health. *Current Psychiatry Reports*, 18, Article 53. <https://doi.org/10.1007/s11920-016-0691-4>
- Coffman, S. (1996) Parents' struggles to rebuild family life after Hurricane Andrew. *Issues Ment Health Nurs* 7: 353-367
- Cope, M.R., Lee, M.R., Slack, T., Blanchard, T.C., Carney, J., Lipschitz, F. & Gikas, L (2018). Geographically distant social networks elevate perceived preparedness for coastal environmental threats. *Popul Environ.* 39, 277-296 (2018). <https://doi.org/10.1007/s11111-017-0292-0>
- Cretney R. M. & Bond, S. (2017) Shifting relationships to place: a relational place-based perspective on SES resilience, *Urban Geography*, 38:1, 8-24, DOI:10.1080/02723638.2016.1139865
- Çınğı, T. G., & Yazgan, Ç. Ü. (2022). Examination of risk perception, fear and preparedness of individuals experiencing earthquakes. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(2), 656-668.
- De, L. L., Gaillard, J. C., Friesen, W., Pupualii, M., Brown, C., & Aupito, A. (2016). Our family comes first: migrants' perspectives on remittances in disaster. *Migration and Development*, 5(1), 130-148.
- Drabek, T. E., Key, W. H., Erickson, P. E., & Crowe, J. L. (1975). The impact of disaster on kin relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 481-494.
- Doğulu, C., İkizer, G., Karancı, A. N. (2021). *A Psychosocial Perspective on Community Resilience and Preparedness in The Context of Earthquakes in Turkey*, Geological Society, London, Special Publications, 501 (1), 405-423.
- Duruel, M. (2023a). Kırılğanlık ve Dirençlilik Kesişiminde Yaşlıların Afet Deneyimleri Hatay Örneğinde 6 Şubat 2023 Depremleri, *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (2), 103-120.

- Duruel, M. (2023b). Afetlerde Göçmen Olmak: 6 Şubat Depremi Hatay Örneği, *Mukaddime*, 14 (2), 227-255.
- Fergusson, D.M., Horwood, L.J., Boden, J.M. & Mulder, R.T. (2014). Impact of a major disaster on the mental health of a well-studied cohort. *JAMA Psychiatry* 71(9):1025-31
- Fernandes, G. C. M., Boehs, A. E., & Heidemann, I. T. S. B. (2013). Social support during the family transition following a natural disaster. *Texto & Contexto-Enfermagem*, 22, 1098-1105.
- Fox, G. L., Benson, M. L., DeMaris, A. A., & Van Wyk, J. (2002). Economic distress and intimate violence: Testing family stress and resources theories. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 793-807.
- Habertürk. (2023). Osmaniye'de Ölü ve Yaralı Sayısı Kaç? Erişim adresi <https://www.haberturk.com/osmaniye-de-olu-ve-yarali-sayisi-kac-deprem-sonrasi-osmaniye-de-son-durum-3562816/3>
- Harville, E. W., Taylor, C. A., Tesfai, H., Xiong, X., & Buekens, P. (2011). Experience of Hurricane Katrina and reported intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(4), 833-845.
- Hobfoll, S. E., & Spielberger, C. D. (1992). Family stress: Integrating theory and measurement. *Journal of Family Psychology*, 6(2), 99. <http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.6.2.99>
- İrdem, İ. & Mert, E. (2023). Deprem, Dirençli Kent ve Acil Afet Yönetimi: Türkiye Örneği, *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4 (2), 241-276
- Kamaledini, M., Azkia, M., & Saroukhani, B. (2018). Family Transformation after Natural Disasters (Case Study: Survived Women after Bam Earthquake in 2003). *International Journal of Social Sciences (IJSS)*, 8(3).
- Karancı, N. (2013). *Facilitating community participation in disaster risk management: Risk perception and preparedness behaviours in Turkey*. Cities at Risk: Living with Perils in the 21st Century. Editörler: Joffe, H. Rosetto, T. Adams, J. Dordrecht: Springer.
- Kasapoğlu, A., Ecevit, M. (2003). Impact of the 1999 East Marmara Earthquake in Turkey, *Population and Environment*, 24, 339-358.
- Kousky C. (2016). Impacts of natural disasters on children. *Future Child*. 26(1):73-92
- Köngeter, S. & Smith, W. (2014). *Transnational Agency and Migration*. Actors, Movements and Social Support. London: Routledge.
- Kronenberg, M. E., Hansel, T. C., Brennan, A. M., Osofsky, H. J., Osofsky, J. D., & Lawrason, B. (2010). Children of Katrina: Lessons learned about postdisaster symptoms and recovery patterns. *Child Development*, 81(4), 1241-1259. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01465.x>
- Landau, J., & Saul, J. (2004). Facilitating family and community resilience in response to major disaster. *Living beyond loss*, 285, 309.
- Lejano, R.P., Tavares-Reager, J. & Berkes, F. (2013). Climate and narrative: environmental knowledge in everyday life. *Environ Sci Policy*;31:61-70.
- Lejano, R.P. (2019). Relationality and social-ecological systems: Going beyond or behind sustainability and resilience. *Sustainability*;11:2760. <https://doi.org/10.3390/su11102760>.
- Meyer, M. A. (2013). *Social capital and collective efficacy for disaster resilience: connecting individuals with communities and vulnerability with resilience in hurricane-prone communities in Florida*. Doctoral dissertation, Colorado State University.

- Mische, A. (2011). *Relational Sociology, Culture, and Agency*, John Scott and Peter Carrington (Ed.), The Sage Handbook of Social Network Analysis içinde (s. 80–97). London: Sage Publications.
- Odabaş, Z.Y. (2019a). *Afetler ve toplumsal cinsiyet*. Afet psikolojisi ve sosyolojisi. Editör: Taşdemir, Z. S. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Odabaş, Z.Y. (2019b). *Afetler, çocuklar, gençler ve yaşlılar*. Afet psikolojisi ve sosyolojisi. Editör: Taşdemir, Z. S. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Pollock, G.H. (1986) Childhood sibling loss. A family tragedy. *Pediatr Ann*, 5: 851–855.
- Pormon, M. M. M., & Lejano, R. P. (2023). Relational epistemologies for sustainability and resilience towards disasters. *Progress in disaster science*, 17, 100272.
- Quinn, T., Adger, W. N., Butler, C., & Walker-Springett, K. (2020). Community resilience and well-being: an exploration of relationality and belonging after disasters. *Annals of the American Association of Geographers*, 111(2), 577-590.
- Rowe, C.L, La Greca AM, Alexandersson, A. (2010) Family and individual factors associated with substance involvement and PTS symptoms among adolescents in greater New Orleans after Hurricane Katrina. *J Consult Clin Psychol* 8: 806–817.
- Savitt, A. & Ge Y.G. (2019). Intra-family Decision Making in Disaster Evacuations: An Interdisciplinary Examination. *Family Science Review*, 23(3).
- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Sevim, Y. (2024). Deprem Nedeniyle Zorunlu Göçe Maruz Kalan Aileler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(40), 297-330.
- Türkiye Cumhuriyeti Başkanlığı. (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. Erişim adresi <https://www.sbb.gov.tr/2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/>
- Uekusa, S., Matthewman, S., & Lorenz, D. F. (2022). Conceptualising disaster social capital: what it is, why it matters, and how it can be enhanced. *Disasters*, 46(1), 56-79.
- Vigil, J.M. & Geary, D.C. (2008) A preliminary investigation of family coping styles and psychological well-being among adolescent survivors of Hurricane Katrina. *J Fam Psychol* 2: 176–180.
- Weitzman, A. & Behrman, J. (2016). Disaster, disruption to family life, and intimate partner violence: the case of the 2010 earthquake in Haiti. *Sociol. Sci.* 3:167–89
- White, H. (2008). *Identity and Control: How Social Formations Emerge*. 2nd, rev. ed. Princeton: Princeton University Press.
- Wickrama, K. A. S., & Wickrama, K. T. (2008). Family context of mental health risk in tsunami affected mothers: findings from a pilot study in Sri Lanka. *Social Science & Medicine*, 66(4), 994-1007.
- Wittenborn, A.K., Dolbin-MacNab, M.L. and Keiley, M.K. (2013), Dyadic Research in Marriage and Family Therapy: Methodological Considerations. *Journal of Marital and Family Therapy*, 39: 5-16. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2012.00306.x>
- Witting, A. B., Bagley, L. A., Nelson, K., & Lindsay, T. (2021). Natural disasters and the relational study of the family: A 2-decade scoping review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52, 101990.

* * * * *

Çatışma Beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi, kurum veya kuruluşun finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzni: Araştırmaya yönelik etik kurul onayı, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır. (Kurul Onay Tarihi: 13.09.2023 / Karar No: 2023/09/6).

Katkı Oranı Beyanı: Doç. Dr. Zeynep TEKİN BABUÇ katkı oranı %50, Alev GÖKÇE katkı oranı %50.